

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

[ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ—ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΑ—ΚΑΤΑΣΤΑΤΙΚΗ]

ΤΙ ΕΣΤΙ ΤΟ ΠΛΟΥΤΕΙΝ (*).

Ἐνῶ ὁ Σωκράτης περιεπάτει ἐν τῇ στοᾷ τοῦ ἐλευθερίου Διὸς μετὰ τοῦ Ἐρυξίου τοῦ Στειριέως, προσῆλθεν αὐτοῖς Κριτίας τε καὶ Ἐρασίστρατος. Ὁ τελευταῖος πρὸ ὀλίγου εἶχεν ἐπιστρέψει ἐκ Σικελίας· ἐπομένως ὁ Σωκράτης ἐπεθύμει νέα. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Ἐρασίστρατος ἦν κεκμηκῶς, πεζὸς ἐλθὼν τὴν προτεραίαν ἐκ Μεγάρων, εὐχαρίστως ἐδέχθησαν τὴν πρότασίν του νὰ καθίσωσιν. Ἡ συνδιάλεξις ἐστράφη φυσικῶ τῷ λόγῳ περὶ τὰ Συρακούσια πράγματα. Προξενεῖ δὲ αἰσθησὶν τὸ ἐξῆς δι' ὅλας τὰς Ἀθηναϊκὰς ἐποχὰς χρησιμώτατον πολιτικὸν δόγμα τοῦ Ἐρασιστράτου, ὅτι ἔάν τις, κατὰ μικρὸν ἐρεθίζων, ὀργίσῃ τοὺς ἀντιπάλους του, καθιστᾷ αὐτοὺς χαλεπώτεροισι.

Ἐν τῷ μέσῳ τῆς ὀμιλίας διέβαινον ἐκεῖθεν οἱ πρέσβεις τῶν Συρακουσίων, μετὰ τῶν ὁποίων ὁ Ἐρασίστρατος δεικνύει ἓνα, λέγων πρὸς τὸν Σωκράτην, ὅτι εἶναι ὁ πλουσιώτατος καὶ ὁ πονηρότατος τῶν Ἰταλῶν. Ἀνεπαισθήτως ἤρξατο συζήτησις, ἐὰν τὸ πλουτεῖν εἶναι ἀγαθὸν ἢ κακόν. Ὁ Κριτίας ὑπεστήριζεν, ὅτι εἶναι κακόν, ὁ Ἐρυξίας τὸ ἐναντίον· καὶ ἡ λύσις ἔμενεν ἀμφίβολος, ὅτε ἐξαίφνης ὁ Κριτίας ἐζήτησε τὴν ἄδειαν ἵνα ὑποβάλῃ δύο ἐρωτήσεις. Ὁ Ἐρυξίας ἐδέχθη.

(*) Οἰκονομικὴ τῆς Σωκρατικῆς Σχολῆς θεωρία, περιεχομένη ἐν τῷ ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «Ἐρυξίας ἢ περὶ πλούτου» διαλόγῳ, ὅστις ὑπὸ Fischer μὲν τῷ Λίσχινῳ, ὑπὸ Grote δὲ τῷ Πλάτωνι ἀποδίδεται Δονάλδσ. (Ἱστορ. Ἑλλην. φιλολογ. τόμ. 4 κεφ. 1 μετάφ. Βαλέττα).

Α'.—Κρ. Τὸ ἀδικεῖν εἶναι κακὸν ἢ ἀγαθόν; — Ἐρ. Βεβαίως κακόν. — Κρ. Τί νομίζεις περὶ τοῦ ἀνθρώπου, ὅστις μοιχεύει τὰς γυναῖκας τῶν πλησίον του ἐπ' ἀργυρίῳ· ἀδικεῖ ἢ δὲν ἀδικεῖ; — Ἐρ. Προφανῶς ἀδικεῖ. — Κρ. Λοιπὸν οἱ πλούσιοι ἔχουσι περισσοτέρας εὐκολίας πρὸς τὸ ἀδικεῖν. — Ὁ Ἐρυξίας ἐσιώπησεν.

Β'.—Κρ. Ἀλλὰ σὲ ἐρωτῶ καὶ πάλιν, ὦ Ἐρυξία. Τὸ νοσεῖν κακὸν εἶναι ἢ ἀγαθόν; — Ἐρ. Βεβαίως κακόν. — Κρ. Τί νομίζεις, συμφέρει εἰς τὴν υἰγείαν ἢ ἀκράτεια; — Ἐρ. Ὁχι. — Κρ. Λοιπὸν οἱ πλούσιοι ἔχουσι μείζονας εὐκολίας πρὸς τὴν ἀκрасίαν.

Ὁ Ἐρυξίας ἠσθάνθη ἑαυτὸν ἠττώμενον καὶ ἤρχιζε νὰ ἐρεοίζηται· ἐὰν δὲν ἠσχύνετο τοὺς παρόντας, θὰ ἐράπιζε (λέγει ὁ Πλάτων) τὸν Κριτίαν. Ἦτο καιρὸς νὰ παρέμβῃ ὁ Σωκράτης, ὅστις διὰ τῆς συνειθισμένης πραότητός του λέγει πρὸς τὸν Κριτίαν, ὅτι ἡ ιδέα του δὲν εἶναι πρωτότυπος, ὅτι ἀνήκει εἰς τὸν Πρόδικον, ὅστις ἄλλοτε, διαλεγόμενος τοιαῦτα ἐν Λυκείῳ, ἐξεβλήθη ὑπὸ τοῦ γυμνασιάρχου, ἵνα μὴ τοὺς νέους διαφθείρῃ. Ἀφοῦ τοιοῦτοτρόπως ἐρίφθη βάλσαμον εἰς τὰς πληγὰς τοῦ Ἐρυξίου, ὁ Σωκράτης παρετήρησεν, ὅτι τοῦ ζητήματος «ἀγαθὸν ἢ κακὸν τὸ πλουτεῖν» προηγεῖται ἡ ἔρευνα «τί ἐστὶ τὸ πλουτεῖν». — Ἐὰν δὲν γνωρίζετε, λέγει, τί εἶναι τὸ πλουτεῖν, πῶς εἶναι δυνατόν νὰ γνωρίζητε ἂν ἦναι ἀγαθὸν ἢ κακόν; Παρακαλῶ λοιπὸν τὸν Ἐρυξίαν, ὅστις ἰσχυρίζεται ὅτι εἶναι ἀγαθόν, νὰ εἴπῃ τὴν ιδέαν του.

Ἐρ. Ἐγὼ, ὦ Σώκρατες, οὐδὲν ἔχω νὰ προσθέσω εἰς τὴν ιδέαν τῶν ἄλλων ἀνθρώπων, οἵτινες νομίζουσι πλοουτεῖν τὸ χρήματα πολλὰ κεκτῆσθαι. Νομίζω δὲ, ὅτι καὶ ὁ Κριτίας δὲν φρονεῖ, ὅτι τὸ πλουτεῖν εἶναι ἄλλο τι.

Σω. Πρέπει ἐν τούτοις νὰ συνεννοηθῶμεν περὶ τῆς σημασίας τῶν χρημάτων, ἵνα μὴ ὀλίγον ὕστερον διαφωνήσωμεν περὶ αὐτῶν. Διότι οἱ Καρχηδόνιοι π. χ. μεταχειρίζονται νόμισμα τοιοῦτόν τι· τίθεται ἐντὸς μικροῦ δερματίου πρᾶγμα, γνωστὸν ἐκείνῳ μόνῳ, ὅστις τὸ ἔθεσε, μεγέθους τετραδράχμου· ἀκολούθως σφραγίζεται καλῶς καὶ ὁ ἔχων πλεῖστα

τοιαῦτα δερμάτια θεωρεῖται ὡς πλεῖστα ἔχων χρήματα, ὡς πλουσιώτατος. Δι' ἡμᾶς ὁμως, ὅσα καὶ ἂν ἔχη τις τοιαῦτα δὲν εἶναι πλουσιώτερος τοῦ πολλοῦς ἐκ τοῦ βουνοῦ χάλικας ἔχοντος. — Ἐν Λακεδαιμόνι δὲ μεταχειρίζονται ὡς νόμισμα σιδήρον ἄχρηστον· ὁ ἔχων μείζονα ποσότητα τοιούτου σιδήρου θεωρεῖται πλούσιος. Εἰς ἄλλην ὁμως πόλιν τοιαύτη περιουσία οὐδεμίαν ἔχει ἀξίαν. — Ἐν δὲ τῇ Αἰθιοπία μεταχειρίζονται ὡς νόμισμα λίθους ἐγγεγλυμμένους οὐδαμῶς χρησίμους εἰς ἄνδρα Λακωνικόν. — Παρὰ δὲ τοῖς νομάσι Σκύθαις ὁ ἔχων τὴν οἰκίαν τοῦ Πουλυτίωνος, δὲν θὰ ἐνομιζετο πλουσιώτερος τοῦ ἔχοντος ἀχρηστον βράχον. — Εἶναι λοιπὸν φανερόν, ὅτι τὰ αὐτὰ πράγματα δὲν ἔχουσι δι' ὅλους τὴν αὐτὴν ἀξίαν. Ἐὰν διὰ τοὺς μὲν εἶναι χρήματα, διὰ τοὺς ἄλλους εἶναι μηδαμινά. Ἐντεῦθεν ἐξηγεῖται διὰ τί αἱ οἰκίαι διὰ τοὺς Σκύθας μὲν δὲν εἶναι χρήματα, δι' ἡμᾶς δὲ εἶναι τοιαῦτα· τὰ δέρματα διὰ τοὺς Καρχηδονίους καὶ ὁ σίδηρος διὰ τοὺς Λακεδαιμονίους εἶναι χρήματα, δι' ἡμᾶς δὲ ὄχι. Ἐὰν τις ἐν Ἀθήναις εἶχε λίθους ἀχρήστους βάρους χιλίων ταλάντων, θὰ ἐνομιζετο ἄραγε διὰ τοῦτο πλούσιος;

Ἐρ. Δὲν μοὶ φαίνεται.

Σω. Ἀλλ' ἐὰν τὰ χίλια ταῦτα τάλαντα εἶναι λίθος λιχνίτης, δὲν θὰ ἐλέγομεν, ὅτι ὁ ἔχων αὐτὰ εἶναι σφόδρα πλούσιος; — Ἐρ. Βεβαιότατα.

Σω. Δὲν προέρχεται τοῦτο ἐκ τοῦ ὅτι τῶν λίθων, οἱ μὲν χρήσιμοι, οἱ δὲ ἀχρηστοί; — Ἐρ. Ναί.

Σω. Ἐπίσης καὶ ἐν τοῖς Σκύθαις, ἐπειδὴ οὐδεμία ὑπάρχει αὐτοῖς χρεία οἰκίας, δὲν θεωροῦνται αἱ οἰκίαι ὡς χρήματα. Ἀνὴρ δὲ Σκύθης θὰ προετίμα δέρμα προβάτου ἀντὶ τῆς ὠραιότητος τῶν οἰκιῶν διὰ τὸν λόγον ὅτι, αὐτὴ μὲν ἀχρηστος, ἐκεῖνο δὲ χρήσιμον. Δὲν εἶναι δὲ πάλιν τὸ Καρχηδόμιον νόμισμα δι' ἡμᾶς χρήματα, διότι δὲν δυνάμεθα δι' αὐτοῦ, ὡσπερ διὰ τοῦ ἀργυρίου, νὰ προμηθευθῶμεν ὄσων δεόμεθα. Εἶναι λοιπὸν ἀνωφελὲς ἡμῖν. — Ἐρ. Συνομολογῶ.

Σω. Ἄρα, ὅσα μὲν εἶναι χρήσιμα, ταῦτα εἶναι χρήματα· ὅσα δὲ εἶναι ἀνωφελῆ, ταῦτα δὲν εἶναι χρήματα.

Ἐρ. Πῶς λοιπὸν, ὦ Σώκρατες; Δὲν εἶναι τι ὠφέλιμον ἐν ταῖς πρὸς ἀλλήλοισι ὁμιλίαις ἡμῶν, ἐν ταῖς μελέταις καὶ ἐν τόσοις ἄλλοις ἔργοις; Διότι δὲ εἶναι τινὰ ὠφέλιμα, εἶναι ἄρα γε διὰ τοῦτο καὶ χρήματα; Ὁμολογῶ, ὅτι δὲν ἐννοῶ πῶς δύνανται νὰ ἦναι τοιαῦτα. Ὅτι τὰ χρήματα εἶναι χρήσιμα, οὐδεμία ἀμφιβολία. Ἀλλ' ὅτι καὶ τὰ χρήσιμα πάντα εἶναι χρήματα, τοῦτο πρέπει νὰ ἀποδειχθῇ.

Σω. Φέρε ἴδωμεν, μὴ ἐντεῦθεν δύναται νὰ λυθῇ ἀκριβέστερον τὸ ἐπασχολοῦν ἡμᾶς ζήτημα. Πρὸς τί εὐρέθη ἢ τῶν χρημάτων κτήσις; Δὲν ὑπάρχει τι σχετικὸν πρὸς τὴν εὐρεσιν τῶν φαρμάκων, τὰ ὁποῖα θεραπεύουσι τὰς νόσους ἡμῶν; Ἐὰν δὲν εἴχομεν νόσους, ἢ ἂν ἐθεραπεύοντο αὐταὶ μόναι καὶ παραχρῆμα, οὐδεμία ἀνάγκη ἰατρικῆς καὶ τῶν ταύτης ἐργαλείων. Καὶ ἐὰν ὁ ἄνθρωπος δὲν ἐγνώριζε τὴν πείναν καὶ τὴν δίψαν, δυνάμενος νὰ ζῆσθαι ἄνευ σιτίων καὶ ἄνευ ποτῶν (ὁποῖα ἀνάγκη τοιούτων ἐφοδίων, ἢ ἀργυρίου, ἢ ἐτέρου τινός, ἵνα ταῦτα ἐκπορίζηται;

Ἐρ. Τῷ ὄντι οὐδεμία ἀνάγκη.

Σω. Δοιοπὸν καὶ τἄλλα κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον. Ἐὰν δὲν εἴχομεν ἀνάγκην πρὸς τὴν τοῦ σώματος θεραπείαν, θερμότητος καὶ ψύχους ἐνίοτε καὶ τῶν ἄλλων, ἀχρηστα θὰ ἦσαν ἡμῖν τὰ χρήματα. Διότι θέλομεν ταῦτα εἰς πλήρωσιν τῶν ἐπιθυμιῶν καὶ τῶν ἐνδειῶν τοῦ σώματος. Ἀρα, ἐὰν τοιαύτη εἶναι ἡ χρησιμότης τῆς κτήσεως τῶν χρημάτων, πρὸς τὴν θεραπείαν ἢ τοι τῶν ἐνδειῶν τοῦ σώματος, ἔπεται, ὅτι, ἀφαιρουμένων τῶν ἐνδειῶν τούτων, οὐδεμία ἀνάγκη χρημάτων καὶ ἴσως τότε παντάπασι τοιαῦτα δὲν θὰ ὑπῆρχον. — Ἐρ. Φαίνεται.

Σω. Εἶναι λοιπὸν πρόδηλον, ὅτι ὅσα πράγματα χρησιμεύουσιν εἰς τὰς ἀνάγκας ἡμῶν εἶναι χρήματα.

Ὁ Ἐρυξίας συνεφώνησε μὲν, ὅτι εἶναι ταῦτα χρήματα, οὐ μὴν ἀλλὰ ἐτάραττέ γε αὐτὸν σφόδρα τὸ λογίδιον. Ἐντεῦθεν ἠναγκάσθη ὁ Σωκράτης νὰ ἐξακολουθήσῃ. . . —

Σω. Ἐὰν ποτε ἠδυνάμεθα νὰ καταπαύωμεν τὰς ἐνδείας τοῦ σώματος ἄνευ ἀργυρίου καὶ χρυσίου καὶ τῶν ἄλλων τῶν

τοιούτων, σιτίων, ποτῶν, ἱματίων, στρωμάτων, οἰκιῶν, οὐδὲν τούτων θὰ ἦν ἡμῖν πρὸς τοιοῦτον σκοπὸν χρήσιμον. —

Ἐρ. Βεβαίως. — Σω. Ἀρα δὲν θὰ ἐφαίνοντο ἡμῖν χρήματα, διότι δὲν θὰ ἦσαν χρήσιμα. Θὰ ἐνομίζομεν δὲ ὡς χρήματα ἐκεῖνα, δι' ὧν θὰ ἐκπορίζομεθα τὰ χρήσιμα.

Ἐρ. Ὁ Σώκρατες, δὲν δύναμαι νὰ πεισθῶ, ὅτι τὸ χρυσίον καὶ τὸ ἀργύριον καὶ τἄλλα τὰ τοιαῦτα δὲν εἶναι χρήματα· διότι εἶμαι πεπεισμένος, ὅτι τὰ μὴ χρήσιμα πράγματα οὐδὲ χρήματα εἶναι καὶ ὅτι ταῦτα εἶναι ἐκ τῶν χρησιμωτάτων. Δὲν ἐννοῶ δὲ πῶς εἶναι δυνατόν νὰ ᾧσι ταῦτα ἀνωφελῆ, ἐὰν δι' αὐτῶν ἐκπορίζομεθα τὰ ἐπιτήδεια.

Σω. Ἄς συνενοηθῶμεν περὶ τούτου. Ὁι διδάσκοντες μουσικὴν, γράμματα ἢ ἐτέραν τινὰ ἐπιστήμην, καὶ εἰς ἀντάλλαγμα τῶν μαθημάτων τούτων, λαμβάνοντες μισθὸν δὲν ἐκπορίζονται δι' αὐτοῦ τὰ ἐπιτήδεια; — Ἐρ. Ναί.

Σω. Ἀρα οἱ ἄνθρωποι οὗτοι ἀνταλλάσσουσι πρὸς τὰ ἐπιτήδεια τὴν ἐπιστήμην των, καθὼς ἡμεῖς τὸ χρυσίον καὶ τὸν ἄργυρον. — Ἐρ. Σύμφημι.

Σω. Ἐὰν λοιπὸν οὕτω κερδαίνωσι τὰ πρὸς τὸ ζῆν, ἢ ἐπιστήμη των εἶναι χρήσιμος, ὅπως καὶ τὸ ἀργύριον, ὅπερ εἴπομεν, ὅτι εἶναι χρήσιμον, διότι δι' αὐτοῦ ἐκπορίζομεθα τὰ ἀναγκαῖα. — Ἐρ. Οὕτως ἔχει.

Σω. Λοιπὸν, ἐὰν αἱ ἐπιστήμαι ἔχουσι τὴν χρησιμότητα ταύτην, προφανῶς εἶναι χρήματα διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν, δι' ἣν καὶ τὸ χρυσίον καὶ τὸ ἀργύριον. Ἐπομένως καὶ οἱ ἐπιστήμονες εἶναι πλούσιοι, ἐνίοτε δὲ καὶ πλουσιώτεροι οἱ ἐπιστημονικότεροι, διότι τὸ πᾶν συνίσταται εἰς τὸν τρόπον τῆς χρήσεως. Καθὼς τὰ φάρμακα δὲν εἶναι χρήσιμα παντὶ ἄνθρωπῳ, ἀλλὰ τοῖς γινώσκουσι τὴν πρέπουσαν χρῆσιν αὐτῶν, οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ἐφοδίων τῆς ζωῆς. Τὸ χρυσίον, τὸ ἀργύριον καὶ τἄλλα, τὰ δοκοῦντα χρήματα εἶναι, ὑποθέτουσι τὴν ἐπιστήμην τῆς χρήσεώς των, ἐν ἣ διακρίνεται ὁ καλὸς καὶ γαθός.

ΠΕΡΙ

ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΚΤΗΜΑΤΩΝ.

ἴαν ἐπιθεωρήσωμεν ἐν γένει τὰ ἀντικείμενα, ἐξ ὧν ἀποτελεῖται ἡ καθολικὴ τῆς ἀνθρωπότητος περιουσία, παρατηροῦμεν, ὅτι δύνανται ταῦτα νὰ καταταχθῶσιν εἰς δύο κεφαλαιώδεις κατηγορίας. Τὰ μὲν ὁρῶσι τὴν γενικὴν τῶν ἀνθρώπων χρῆσιν καὶ ἰδιαιτέρως τῶν ἀτόμων, ἐξ ὧν συγκροτεῖται τὸ ἔθνος, περὶ οὗ πρόκειται. Τὰ δὲ προῶρισται εἰς ἐκπλήρωσιν μερικωτέρων τῆς κοινωνίας σκοπῶν.

Εἰς τὴν πρώτην τάξιν ἀνήκουσιν α) ὅλαι αἱ φυσικαὶ δυνάμεις τοῦ ἡμετέρου πλανήτου, καθ' ὅσον ἡ ἐπ' αὐτῶν ἀρχικὴ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους κοινοκτημοσύνη δὲν διαταράχθῃ ὑπὸ τῶν νόμων τῆς κοινωνίας. Μεταξὺ αὐτῶν πᾶσα ἐποχὴ ἰδιαιτέρως ὑπελόγισε τὸ ὕδωρ, τὸ φῶς, τὸν ἀέρα, τὴν θάλασσαν. Ἐν τούτοις ὑφίσταται καὶ ἐπὶ τούτων εἶδος φυσικοῦ τινοῦ ἐπὶ τοῦ προσώπου τῆς γῆς προνομίου. "Ὅταν ὁ Θεὸς ἐξέβαλε τὸν ἄνθρωπον ἐκ τοῦ παραδείσου, εἰπὼν εἰς αὐτὸν «ἐν ἰδρωτί τοῦ προσώπου σου φαγῆ τὸν ἄρτον σου», οὐδὲν περὶ τοῦ ὕδατος προσέθηκεν, ἀφείς αὐτὸ προφανῶς δωρεάν· ἐν τούτοις κατόπιν ἀπεδείχθη, ὅτι πρέπει τοῦτο νὰ εὑρίσκηται ἐπὶ ἐδάφους ἀνοικτοῦ. Ἐπίσης δὲν εἶναι ἀδιάφορος εἰς τὴν οἰκονομίαν τῶν ἔθνῶν, ἡ οὐχὶ ἀπανταχοῦ κατὰ τὸ αὐτὸ μέτρον διάδοσις τοῦ φωτός. Ἐν γένει τὰ παρὰ τὰς πεδιάδας καὶ τοὺς πόντους ἄκρα τῆς γῆς εἶναι δεκτικώτερα εἰς τὴν οἰκονομικὴν χρῆσιν τῶν τῆς ἀτμοσφαιρας ρευμάτων. Λαοὶ δὲ μεσόγειοι στεροῦνται τοῦ κολλοσσαίου εἰς οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν θαλασσίου ὀργάνου, εἰς τοιοῦτον βαθμὸν, ὥστε, ὅταν ἡ Κιμώνιος συνθήκη ἐπέβαλλεν εἰς τὸν μέγαν βασιλέα «ἵππου μὲν δρόμον αἰετῆς Ἑλληνικῆς ἀπέχειν θάλασσης, ἔνδον δὲ Κυανέων καὶ Χαλιδονίων μακρὰ νηὶ καὶ χαλκεμβόλῳ μὴ πλέειν» (1),

(1) Πλουτάρχου Κίμων 487.

δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν τὰς μεγάλας ἐντεῦθεν οἰκονομικὰς συνεπείας. — Ὅπως δὴποτε τὸ νεώτερον Δίκαιον τῶν ἔθνῶν θεωρεῖ τὴν ἀνοικτὴν θάλασσαν ὡς γενικὸν μέσον κυκλοφορίας ὅλων τῶν ἔθνῶν (1), ἀνεξαρτήτως δὲ τοῦ εἰς τὴν ἱστορίαν ἀνήκοντος πανηγυρικοῦ γάμου τοῦ Δόγου τῆς Ἑγετίας μετὰ τῆς Ἀδριατικῆς θαλάσσης (2), τὸ δίκαιον τῶν ἔθνῶν ἀναγνωρίζει τὴν ἐπὶ τῆς θαλάσσης ἰδιοκτησίαν αὐτῶν μέχρι μόνον βολῆς κανονίου (3), ἢ ἐντὸς τῆς ὁποίας ἀλιεῖα καὶ λοιπὴ φυσικὴ περιουσία ἀνήκει ἐπομένως εἰς τὸ ἔθνος.

β). Το κλίμα καὶ ἡ γεωγραφικὴ τῆς χώρας θέσις πρέπει νὰ ὑπολογισθῇ ἰδιαιτέρως. Λαοὶ, κατοικοῦντες ἐπὶ τῆς διαβάσεως ἄλλων λαῶν, εἰσάγουσιν ἐν ἐκάστῳ ἀντικειμένῳ τῆς περιουσίας αὐτῶν πολλοστημόριον τοῦ φυσικοῦ τῆς χώρας ἀγαθοῦ, τὸ ὁποῖον ἕκαστος δύναται νὰ μεταχειρισθῇ, ἀλλ' ὁ ξένος πρέπει νὰ πληρώσῃ. Τὸ ἐν Sorrento ξενοδογεῖον τῆς Σειρήνος, εἰς ὅλα τὰ εἶδη, τὰ ὁποῖα προσφέρει εἰς τὸν περιηγητὴν, ὑπολογίζει βεβαίως καὶ τὸ μεγαλοπρεπὲς φαινόμενον τοῦ ἐνώπιον του, διὰ μέσου τοῦ μαγευτικοῦ τῆς Νεαπόλεως κόλπου, καιομένου Βεσουβίου! Ὅποῖον ἐφόδιον εἰς τὴν οἰκονομικὴν δύναμιν τῶν χωρῶν ἐκείνων, ἐν αἷς ἡ

(1) «Πάντων εἰσὶν ὁ ἀήρ, τὸ ρέον ὕδωρ, ἡ θάλασσα» (Βασιλικῶν β' 46,3).

(2) Vattel Δικ. τῶν ἔθνῶν τόμ. 1 βιβλ. 1 § 289.

(3) Vattel αὐτ. — Περιττὸν νὰ σημειωθῇ κατὰ πόσον αἱ νέαι τῆς πυροβολικῆς ἐφευρέσεις ἐξέτεινον τὴν ὕδατινὴν ταύτην ἰδιοκτησίαν. Ἐν τούτοις παρατηρεῖ ὁ Martens (Δικ. τῶν ἔθνῶν τόμ. 1. § 42), ὅτι ὑπάρχουσι καὶ θάλασσαί, τῶν ὁποίων ἡ ἐθνικὴ ἰδιοκτησία εἶναι ἀφιλονεικητὸς ὡς π. χ. ἡ μετὰξὺ Ἰρλανδίας καὶ Ἀγγλίας θάλασσα τοῦ Ἁγίου Γεωργίου καὶ ἐν τῇ Μεσογείῳ, ἡ τὸ Ἑλληνικὸν ἀποτελοῦσα ἀρχιπέλαγος. Ὅταν τελευταῖον ὁ Ὀθωμανικὸς στόλος παρεβίαζε τὴν θάλασσαν ταύτην, ἡ Ἑλληνικὴ διπλωματία, μὴ ἔχουσα τὴν δύναμιν, ἔδειξεν, ὅτι ἐσπερεῖτο συγχρόνως καὶ τῆς ἐπιστήμης, οὐδέποτε ἐπικαλεσθεῖσα τοὺς τίτλους τῆς ἐθνικῆς ταύτης ἰδιοκτησίας εἰς ὑπεράσπισιν αὐτῆς.

ύγρασία και ἡ θερμότης εὐρίσκονται διὰ μείζονος ἁρμονίας συμμεμιγμένα κατὰ τὴν φυσικὴν τοῦ ἔτους περίοδον! Χῶραι δὲ, κείμεναι ὑπὸ τὴν εὐεργητικὴν ἐπιρροὴν τῶν μεγάλων τοῦ Ὠκεανοῦ ρευμάτων, ἔχουσιν εἰς τὴν διάθεσιν αὐτῶν ὄργανον δυσυπολογίστου ἀξίας (¹).

γ'). Τὸ δικαίωμα τοῦ κινεῖσθαι ἐπὶ τοῦ προσώπου τῆς γῆς συνδέεται οὕτω μετὰ τῆς φύσεως τοῦ ἀνθρώπου, ὥστε, περιοριζομένου ἐκείνου, ἐξαμβλοῦται αὐτὴ. "Ὅ,τι εἶναι ἡ θάλασσα μεταξὺ τῶν ἐθνῶν, εἶναι τὸ ἀνοικτὸν ἔδαφος τῆς πόλεως καὶ τῆς ἐξοχῆς μεταξὺ τῶν ἀτόμων. «Κοινὴ χρῆσις» εἶναι λοιπὸν ἐπιγεγραμμένη ἐπὶ τῶν πλατειῶν καὶ τῶν ὁδῶν, ἐπὶ τῶν πλευσῶν ποταμῶν καὶ τῶν διωρύγων (κινητῶν ὁδῶν), ἐπὶ τῶν αἰγιαλῶν (²) μετὰ τῶν λιμένων καὶ τῶν ὄρμων αὐτῶν. Ἡ ὑπὸ τοῦ δημοσίου, ἢ τῆς κοινότητος, ἢ τῆς ἐταιρίας ἐπὶ ὁδῶν, γεφυρῶν, διωρύγων εἰσπραξίς τελῶν δὲν ἀποκλείει τὴν ἔννοιαν τῆς γενικῆς χρήσεως, διότι ἀπ' ἐναντίας, χάριν ταύτης κατασκευασθεῖσαι αὐταί, ἐξηγοῦσι μᾶλλον τὴν ἀνάγκην τῆς συντηρήσεώς των ἢ τὸν σκοπὸν τῆς φορολογίας (³).

(¹) Καθὼς παρατηρεῖ ὁ Roscher (Ἀρχαὶ Πολιτικῆς Οἰκονομίας τόμ. 1 § 31), «χάρις εἰς τὰς φυσικὰς ταύτας ἐδοῦς, ἡ Ἀγγλία εὐρίσκεται 1500 μίλια πλησιέστερον τῆς ἀνατολικῆς παραλίας τῶν Ἰνδιανῶν Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς πρὸς ὅλα τὰ μεγάλα ἐμπορεῖα τοῦ κόσμου. . . . Τὰ ρεύματα τῆς Θαλάσσης, τὴν μὲν Κίναν ἐμπόδισαν, τὴν δὲ Εὐρώπην συνέδραμον εἰς ἐποίκησιν τῆς Ἀμερικῆς. . . . Οὐδεὶς δ' ἀγνοεῖ πόσον αἱ χλιαραὶ τοῦ ρεύματος τῶν κόλπων ἀναθυμιάσεις συμβάλλουσιν εἰς τὸ εὐκραεῖς τοῦ κλίματος τῆς ἀρκτικοδυτικῆς Εὐρώπης».

(²) «Αἰγιαλὸς ἐστὶ μέχρι οὗ τὸ μέγιστον τῆς Θαλάσσης ἐκτρέχει κῆμα» (Βασιλικῶν 93. 2, 2) τοῦ χειμῶνος μὲν διὰ τὴν Μεσόγειον, τοῦ Μαρτίου δὲ διὰ τὸν Ὠκεανόν, ὅτε αἱ μέγιστα συμβαίνουσι κινήσεις τῆς Θαλάσσης.

(³) Οἱ σιδηροδρομοὶ ἀνήκουσιν εἰς τὴν αὐτὴν ἔννοιαν, διότι ἐὰν ἐκ τῆς οὐσίας αὐτῶν, ὡς ὁδῶν σιδηρῶν, διακριθῇ ἡ ἐμπορικὴ τῆς ταχυδρομίας διὰ τῶν ἀτμαμαξῶν ἐπιχειρήσεις, αἱ ἐταιρίαι τῶν σιδηρο-

δ'). Οἱ ναοὶ καὶ τὰ νεκροταφεῖα εἶναι δύο ἄκρα μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ιδέας. Ἐὰν ἡ θρησκεία συνδέῃ τὸ αἰώνιον καὶ τὸ προσωρινόν, δὲν εἶναι ἀσήμαντον, ὅτι ὁ μὲν ναὸς διδάσκει τὴν πίστιν, τὴν ἐπιστήμην ἥτοι τῆς αἰωνιότητος, ὁ δὲ τᾶφος τὴν ἐλπίδα, τὴν ἐπιστήμην ἥτοι τῆς προσωρινότητος. Ὅποῖον χάος ἐν τῇ ψυχῇ, ὅταν ἐλλείψῃ ἐξ αὐτῆς τὸ παρήγορον φῶς τῶν δύο τούτων ἐπιστημῶν! Ἡ εἴσοδος λοιπὸν ἐλευθέρα εἰς πάντα. Ἐνῶ οἱ πιστοὶ εἰσέρχονται εἰς τὰ ἐνδότερα, διὰ τοὺς κατηγουμένους φυλάττονται τὰ ὑψηλότερα μέρη τοῦ ἀρχαίου τῆς χριστιανοσύνης ναοῦ.

Ἐὰν ἤδη ἐπὶ τῶν ἀντικειμένων τῶν τεσσάρων τούτων κατηγοριῶν συμβουλευθῶμεν τὴν ἱστορικὴν τῆς κοινῆς χρήσεως ἀνάπτυξιν, παρατηροῦμεν, ὅτι εἶναι οὐσιωδῶς σχετικὴ. Ἐγείρονται λαοὶ κατὰ λαῶν, ἔθνη ὑποδουλοῦνται ἢ ἐκπατρίζονται· τότε ἡ κοινὴ χρῆσις μεταβάλλει κύριον. Ἀλλὰ βαθμηδὸν αἱ ιδέαι τοῦ κοινοῦ τούτου κυρίου τροποποιοῦνται, τὰ ἀντικείμενα τῆς κοινῆς χρήσεως λησμονοῦνται καὶ οὐδεὶς ἐν τῇ παρελεύσει τοῦ χρόνου ἀπορεῖ διὰ τὰς ἀξιώσεις τοῦ ἀτόμου ἐπὶ τῆς πρώην κοινῆς κτήσεως. Τοιουτοτρόπως ὁδοὶ, πλατεῖαι, ναοὶ καὶ τάφοι μετέστησαν εἰς τὴν ἀτομικὴν ἰδιοκτησίαν, καθὼς χῶραι καὶ κλίματα εἰς ἄλλην ἐθνικὴν.

Εἰς τὴν δευτέραν τάξιν τῶν ἀντικειμένων τῆς καθόλου περιουσίας, ἀνήκουσιν ὅσα κτήματα πρὸς ἰδίους σκοποὺς ἐκυρίευσαν τὰ ἄτομα ἢ οἱ φυσικοὶ καὶ τεχνητοὶ αὐτῶν συνεταιρισμοὶ (ἔθνος, ἐπαρχίαι, δῆμοι, κοινότητες — ἐταιρίαι, σωματεῖα, καθιδρύματα). Μεταξὺ τῶν κτημάτων τούτων

δρομῶν προσωρινὰ μόνον ἔχουσι δικαιώματα μέχρι τέλους ἥτοι τοῦ χρόνου τῆς παραχωρήσεως, ὅτε ἡ σιδηρὰ ὁδὸς καθίσταται κτήμα τοῦ ἔθνους. Εἰς ἀμφοτέρας ἐν τούτοις τὰς περιπτώσεις, ὁ κύριος χαρακτήρ τῆς σιδηρᾶς ὁδοῦ εἶναι ἡ κοινὴ χρῆσις, ὑπὸ τὸν ἐμφανεστέρων τύπον τῆς πρακτικῆς ὑποθέσεως ἐποχῆς, καθ' ἣν ἡ ἐπιστήμη καὶ ἡ τέχνη τελειοθῆσονται μέχρι ἐκεῖ, ἐνθα ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς ἀστυνομικῆς τάξεως θὰ κυκλοφορῶσι κατὰ βούλησιν ἐπὶ τῶν ἐθνικῶν σιδηρῶν ὁδῶν αἱ ἀτομικαὶ ἀτμαμαξίαι, ὅπως ἐπὶ τῶν λιθίνων ὁδῶν αἱ κοινὰ ἄμαξαι.

ἐνδιαφέρουσι τὴν ἐπιστήμην τῆς Δημοσιονομίας πρωτίστως μὲν τὰ κτήματα τοῦ ἔθνους, δευτερευόντως δὲ τὰ κτήματα τῶν κοινοτήτων ἐν γένει, διὰ τὴν ἐν αὐτοῖς λειτουργοῦσαν οὐσιωδῶς ἐθνικὴν ἰδέαν (¹).

Ὅσον ἀφορᾷ τὸ κύριον ἀντικείμενον τῆς Δημοσιονομίας, τὰ ἐθνικὰ κτήματα, δύνανται ταῦτα νὰ καταταχῶσι τριχῶς: Α') περιουσία τῆς Ἱστορίας, Β') περιουσία εἰς ἄμεσον χρῆσιν τοῦ Πολιτικοῦ σώματος, Γ') περιουσία εἰς πρόσδοτον τοῦ Κράτους.

Α'). Ἡ ἱστορικὴ περιουσία τοῦ Κράτους δὲν ὀφείλεται ἀπλῶς εἰς τὸ παρελθόν, διότι δημιουργεῖ αὐτὴν ἐκάστοτε τὸ παρελθόν εἰς χρῆσιν τοῦ μέλλοντος. Τὰ ἔθνη δὲν ζῶσι μόνον διὰ τῶν τροφῶν, τῶν ἐνδυμάτων καὶ τῶν κατοικιῶν· αἰσθάνονται ἀνάγκας πολὺ ὑψηλοτέρας σφαίρας, διότι πρὸ πάντων ζῶσι διὰ τῶν ἰδεῶν. Ἴνα συνδεθῶσιν αἱ γενεαὶ πρὸς ἀλλήλας, δὲν ὑπάρχει δραστηριώτερον μέσον. Αἱ ἰδέαι αὐταὶ διττῶς μεταδίδονται· διὰ τῆς μετὰ τῶν πρεσβυτέρων κατ' ἀνάγκην συμβιώσεως τῶν νεωτέρων καὶ διὰ τῶν συμβόλων, τὰ ὅποια ἀποτελοῦσι τὴν ἱστορικὴν τοῦ Κράτους περιουσίαν. Οὐδεμίαν ἔχω ἀμφιβολίαν, ὅτι τὰ ἱερά τῆς Ἀκροπόλεως, τὰ ὅποια ἐχειρόμενα ἐπὶ τοῦ Περικλέους κατέστρεψαν τὰς Ἀθήνας, συνετέλεσαν ἐρειπωμένα εἰς τὴν ἀνέγερσιν τῆς Ἑλληνικῆς Φυλῆς (²).

(¹) Καθὼς παρατηρεῖ ὁ Savigny (Συστ. Ῥωμ. Δικ. τόμ. 2 § 96) αἱ κοινότητες, θεραπεύουσαι γενικὰς καὶ διαρκεῖς ἀνάγκας, ἀποτελοῦσι μέρος τῆς ἐπικρατείας συμφυεῖς. — Ἐπὶ τοῦ ἄλλου ἡ ἰδέα τοῦ κειμένου περιλαμβάνει τὰ κτήματα οὐ μόνον τῶν κατὰ μέρος κοινοτήτων, ἀλλὰ κυρίως τῶν μεγάλων κοινοτικῶν συνδέσμων, τοῦ δήμου ἢ τοῦ ἐπαρχίας.

(²) «Τὸ φρούριον τοῦτο (ἔγραφε πρὸς τὴν Υ. Πύλιν κατὰ τὴν 28 Αὐγούστου 1826 ὁ πολιορκῶν αὐτὸ Περσὴτ-Μεχμέτ πασᾶς) ἔχει τεχνικὰ τῆς ἀρχαιότητος ἔργα, τὰ ὅποια προξενοῦν θαυμασμὸν εἰς τοὺς πεπαιδευμένους Εὐρωπαίους. Διὰ τοῦτο τὰ ἔθνη τῶν ἀπίστων θεωροῦσιν τὸ φρούριον τοῦτο ὡς ἰδίαν αὐτῶν οἰκίαν καὶ τὸ νομίζουσι ὡς προσκυνητήριον (Σουρμελῆ Ἱστορία τῶν Ἀθηνῶν Γ'. γ', σελ. 155),

Εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην ὑπάγονται αἱ ἀρχαιότητες, εἴτε κινηταὶ εἴτε ἀκίνητοι, δι' ὅλης τῆς ποικιλίας αὐτῶν εἰς λίθους, χῶματα, μέταλλα (¹). Ἡ νεωτέρα τέχνη ἤρχισε νὰ προσθέτῃ τὰς ἀπαρχὰς τῶν ἀγώνων αὐτῆς. Ἐν τούτοις τὸ οὐσιωδὲς μένει πάντοτε ἐν τοῖς ἐρειπίοις τῆς παρελθούσης μεγάλης ἐποχῆς. Ναοὶ, θέατρα, ἀγάλματα, ἀγγεῖα, νομίσματα, τείχη, ἐπιγραφαὶ, μνημεῖα, ἐν γένει πᾶν ὅ,τι φέρει τὴν σφραγίδα τῆς ἀρχαίας ἐργασίας διὰ τῆς καλλιτεχνικῆς αὐτῆς γοητείας καὶ τοῦ μυστηρίου, τὸ ὅποion ἡ σεβασμιότης τοῦ χρόνου ἐπιχέει, δεικνύουσιν ὅποια ἦν ἐν τῇ δόξῃ τῆς ἡ Θεότητος, ἥτις νῦν πενθεῖ ἐπὶ τοῖς συντρίμασι, τὰ ὅποια παρήγαγεν ἢ εἰς τὸν Ὀλυμπον τολμηρὰ τῆς ἀνθρωπότητος ἀνάβασις (²).

Β'). Ἡ εἰς ἄμεσον χρῆσιν τοῦ Πολιτικοῦ Σώματος περιουσία τῆς Ἐπικρατείας δύναται νὰ μελετηθῇ διττῶς· ἢ 1) ἀποβλέπει τὴν διὰ τῆς ὑλικῆς ἰσχύος ἀσφάλειαν ἢ 2) ἀποβλέπει τὴν διὰ τῆς πνευματικῆς ἰσχύος διοίκησιν.

1) Εἰς τὴν πρώτην κατηγορίαν ἀνήκουσιν, ἐκ τῆς ἐννοίας μὲν τῶν ἀκινήτων, τὰ φρούρια, τὰ ὀχυρώματα, αἱ τάφοι, τὰ τείχη, οἱ ναύσταθμοι, οἱ πολεμικοὶ λιμένες, τὰ στρατιωτικὰ σχολεῖα καὶ ἐργαστάσια, οἱ στρατῶνες μετὰ τῶν σχε-

(¹) Κατὰ τὸν Νόμον τῆς 10 Μαΐου 1834 (ἄρθρ. 62, 64, 80) αἱ μὲν ἰδιοκτηταὶ τῶν κτημάτων, ἐν οἷς ἀνακαλύπτονται ἀρχαιότητες, θεωροῦνται κατὰ τὸ ἥμισυ κύριοι, ἢ δὲ ἐκ τῆς ἐπικρατείας ἐξαγωγή τούτων ἀπαγορεύεται.

(²) Ὁ ἐν Μαραθῶνι (Παυσαν. ἄ 79. Ἡροδ. Ὀ. § 85) ἐκ χῶματος σωζόμενος ἔτι τάφος τῶν ἀνδρείων, ἐνταῦθα πρέπει νὰ καταταχθῇ μετὰ τῶν λιθίνων τῆς ἐποχῆς αἰγῶν, αἵτινες ἐπ' αὐτοῦ ἀνευρίσκονται. Ὑπενθυμίζει τοὺς ἡρωϊκοὺς τάφους τοῦ Ὀμήρου, οἵτινες ἐλάβανον διαστάσεις γιγλόφων, καθὼς ὁ τοῦ Πατρόκλου, ὅστις εἶχε 100 ποδῶν διάμετρον (Lubboek, ὁ Ἄνθρωπος πρὸ τῆς Ἱστορίας κροφ. 4). — Εἰς τὴν αὐτὴν κατηγορίαν πρέπει νὰ καταταχθῶσι καὶ οἱ ἐξ ἀκατέργαστων λίθων περιφερεῖς τάφοι τῆς προϊστορικῆς ἐποχῆς, οἱοὶ π. γ. ἀπαντῶνται κατὰ τὴν ἀπὸ Καλαβρύτων εἰς Τρίπολιν ἀγούσαν ὁδὸν παρὰ τὴν θέσιν «Κακὸς Ἅγιος Νικόλαος».

τικῶν νοσοκομείων, ἀποθηκῶν κλπ. ἐκ τῆς ἐννοίας δὲ τῶν κινήτων, τὰ πολεμικὰ πλοῖα (ξύλινα τοῦ Θεμιστοκλέους τείχη), μεθ' ὧν τῶν προσαρτημάτων αὐτῶν, τὰ ἐν ταῖς δημοσίαις ἀποθήκαις, ἐν δεδομένη ἐποχῇ, εὐρισκόμενα παντὸς εἶδους τρόφιμα, ἐνδύματα, ἀποσκευαί, ἐργαλεῖα, μηχαναί, ὄπλα, πολεμοφόδια μετὰ τῶν ἐν ταῖς σχετικαῖς ὑπηρεσίαις ἵππων, ἡμιόνων, ἀμαξῶν, κιβωτίων κλπ. — Ἡ λεπτομερεστέρᾳ ἀπαρίθμησης ὧν τῶν ἀντικειμένων τούτων ἐνδιαφέρει τὴν ἐπιστήμην τῆς Δημοσιονομίας, ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς ἀξίας, ἣτις δείκνυσι τὴν ἁρμονίαν αὐτῶν πρὸς τὴν καθόλου οἰκονομίαν τοῦ ἔθνους. Οὕτως ἐν Γαλλίᾳ τὰ εἰς τὴν διάθεσιν τῶν ὑπουργείων τῶν Στρατιωτικῶν καὶ τῶν Ναυτικῶν ὑπαγόμενα ἀντικείμενα (ἐκτὸς τῶν κυρίως πολεμικῶν ἀκινήτων, ὡς φρουρίων κτλ.), ὑπελογίσθησαν κατὰ τὸ 1862 (1) εἰς φραγ. 2,191,730,345!

2). Εἰς τὴν δευτέραν κατηγορίαν ὑπάγονται τὰ ἐθνικὰ ἐκεῖνα κτήματα, ἐν οἷς ἡ Νομοθετικὴ, ἡ Ἐκτελεστικὴ καὶ ἡ Δικαστικὴ ἐξουσία ἐκτελοῦσι τὴν ἑαυτῶν ὑπηρεσίαν.

Καὶ ἡ μὲν Νομοθετικὴ ἀριθμεῖ τὸ βουλευτήριον τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ ἔθνους μετὰ τῆς βιβλιοθήκης, τῶν ἀρχείων καὶ τῶν ἐπίπλων αὐτοῦ. Δὲν ἐννοῶ τὸ ὑπάρχον παράπηγμα τῆς Βουλῆς, ἀλλὰ τὸ ἐγειρόμενον οἰκοδόμημα, τοῦ ὁποίου τὸ ἀρχικὸν σχέδιον ἐπαισθητῶς ἠλλοιώθη, ὡς γίνεται δῆλον ἐκ τῶν ἐγκαταλειφθέντων θεμελίων. Ἐπρεπεν, ἐν τούτοις, ὅλοι οἱ Ἕλληνες νὰ φέρωσιν ἐπ' ὤμων ἀπὸ τῶν ἄκρων τῆς ἐπικρατείας τὸ ὕλικὸν διὰ τὴν ἀνέγερσιν μεγαλοπρεποῦς διὰ τὸν Λαὸν Οἴκου. Ὅσοι δυσανασχετοῦσιν ἐπὶ ταῖς ἐν αὐτῷ φωναῖς, δὲν πρέπει νὰ ἀγνοῶσιν, ὅτι ἐκτὸς αὐτοῦ κατοικεῖ ἡ Ἐπανάστασις. Ἴδου τὸ εὐαγγέλιον τῶν κεφαλαιούχων, τῶν ἰδιοκτητῶν καὶ τῶν ἐργατῶν.—Ἡ ἀξία τῆς περιουσίας ταύτης εἶναι ὅλως δυσανάλογος πρὸς τὸ μέγεθος τοῦ ὑποκειμένου, τὸ ὁποῖον ὑπηρετεῖ. Ἐκ τῶν οἰκιῶν τῶν Πεισιστρατιδῶν οὐδὲ λίθος ἀπέμεινε, τὸ βῆμα, ἐν τούτοις,

(1) P. Βοίτση Δημοσιὰ Περιουσία τῆς Γαλλίας τόμ. 1 κεφ. 7 ἐν τέλει.

τῆς Πλυκὸς ἀκόμη ἴσταται ὄρθιον. Οἱ ἐλεύθεροι λαοὶ θεμελιοῦσι τὰ οἰκοδομήματα τῶν πολιτικῶν τῶν ἐλευθεριῶν ἐπὶ τῆς αἰωνιότητος, ἵνα ἐμπνέωσι τοὺς μεταγενεστέρους.

Τῆς δὲ Ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας ἡ περιουσία δύναται νὰ ὑποδιαιρεθῇ εἰς Ἡγεμονικὴν, Κυβερνητικὴν καὶ Ἐπισημονικὴν. — Ἡ ἡγεμονικὴ περιουσία (ἡ ὅπερ ταῦτὸν ἰδιοκτησία τοῦ Στέμματος), περιλαμβάνει τὰ κτήματα ἐκεῖνα, τῶν ὁποίων ἡ χρῆσις δίδεται εἰς τὸν βασιλέα. Ὑπῆρξεν ἐποχῇ, καθ' ἣν ἡ ἡγεμονικὴ περιουσία περιελάμβανε ὅλην τὴν ἰδιοκτησίαν τῆς Ἐπικρατείας. Ἡ ἐποχῇ αὕτη ἀνήκει εἰς τοὺς Καίσαρας καὶ εἰς τοὺς Φεουδάρχας τῶν ἐπομένων αἰῶνων. Ὅταν οἱ λαοὶ ἀπεφάσισαν νὰ πληρώσωσι διὰ νομισμάτων τὴν ἐργασίαν τῶν βασιλέων τῶν, τότε ἐφάνησαν αἱ οἰκονομικαὶ συνέπειαι ἐπὶ τῆς κοινωνικῆς θέσεως αὐτῶν. Τὸ ἀξιωματικὸν νεύτον τοῦτο γεγονὸς ἔλαβε χώραν τὸ πρῶτον ἐν Ἀγγλίᾳ κατὰ τὸν 17 αἰῶνα. Εἰς τὴν ἀρχὴν ἐκάστης βασιλείας, οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ ἔθνους προσδιορίζουσι τὸ χρηματικὸν ποσὸν, ὅπερ ἀπαιτεῖται διὰ τὴν συντήρησιν τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας (1). Εἶναι περίεργον, ὅτι ἀπὸ τοῦ Καρόλου Β', ὅτε ἡ ἀνακτορικὴ ἐπιχορήγησις ἀνέβαινε εἰς δραχ. 33,300,000, ἐπὶ Ἀννης κατέβη εἰς δρ. 19,425,000 καὶ ἐπὶ τῆς νῦν βασιλευούσης Βικτορίας εἰς δραχ. 10,683,750 (2). Ὅσον ἀναπτύσσεται ὁ λαὸς, τόσον σμικρύνονται τὰ ἐφόδια τῆς βασιλικῆς λάμπσεως.

(1) Κατὰ τὸν Jacob (Ἐπιστήμη τῆς Δημοσιονομίας τόμ. 2. § 849) «τὸ προσωπικὸν εἰσόδημα τοῦ βασιλέως πρέπει νὰ ἐπαρκῇ εἰς τὰς τακτικὰς καὶ ἐκτάκτους δαπάνας αὐτοῦ. Οὐδὲν ἀναξιοπρεπέστερον τῆς ἐκάστοτε ἐπιψηφίσεως ἰδιαιτέρων ποσοτήτων διὰ τὰς τυχηρὰς ἀνάγκας τοῦ βασιλέως, ἥμιστα δὲ εὐπρεπὲς τὸ ζητεῖν βοηθήματα ἐκ τοῦ δημοσίου ταμείου εἰς προίκησιν τῶν τέκνων αὐτοῦ.

(2) Ἐκ τοῦ ποσοῦ τούτου δαπανῶνται δρ. 3,635,250 εἰς μισθοὺς αὐλικῶν (πλέον τοῦ τρίτου!), 4,786,875 εἰς τὴν βασιλικὴν οἰκίαν, 1,665,000 εἰς ἰδιαιτέρα τῆς βασιλίσσης, 399,600 εἰς βοηθήματα δῶρα καὶ ἀμοιβὰς (Granqueville. Θεσμοὶ Ἀγγλικοὶ βιβλ. 1 κεφ. 2).

Ἐν τούτοις, ἡ ἀνακτορικὴ ἐπιχορήγησις δὲν ἀποκλείει ἐντελῶς τὴν ὑπαρξίν περιουσίας ἡγεμονικῆς. Τοιοῦτοτρόπως, ἐν Ἀγγλίᾳ ἀφέθη εἰς τοὺς βασιλεῖς αὐτῆς τὸ δουκάτον τοῦ Lancastre. Ὅταν δὲ κατὰ τὴν 3 Ἰουλίου 1863 ἡ Β' ἐν Ἀθήναις Συνέλευσις τοῦ ἔθνους ἐκήρυττε τὴν οἰκίαν τοῦ βασιλέως Ὀθωνος μετὰ τῶν παραρτημάτων αὐτῆς ἐθνικὴν περιουσίαν, σιωπηρῶς ἔπειτα ἀνεγνωρίσθη αὕτη ὡς ἰδιοκτησία τοῦ στέμματος. — Εἰς τὴν αὐτὴν κατηγορίαν πρέπει νὰ καταταχῶσι καὶ τὰ κτήματα ἐκεῖνα, κινητὰ ἢ ἀκίνητα, τὰ ὁποῖα ἀποκτῶσιν οἱ βασιλεῖς ὡς τοιοῦτοι. Πάντως πρέπει ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ βασιλέως νὰ διακριθῇ ὁ χαρακτήρ τοῦ ἀρχοντος καὶ ὁ χαρακτήρ τοῦ ἀτόμου. Ὅ,τι ἀποκτᾷ ὡς ἀρχὸν δὲν τὸ ἀποκτᾷ ὡς ἄτομον (1)· καὶ, ἐὰν ἀποκτᾷ ὡς ἄτομον, τί πρὸς τὸν ἀρχοντα; Ἡ ἐναντία θεωρία στηρίζεται εἰς τὸ περίφημον ἄλλοτε δόγμα τοῦ ἀγίου καὶ πολιτικοῦ γάμου τοῦ βασιλέως μετὰ τοῦ στέμματος· αἱ περιουσίαι λοιπὸν ἀμφοτέρων συνεταυτίζοντο· καὶ ἐπειδὴ «οὗς ὁ Θεὸς συνέζευξεν, ἄνθρωπος μὴ χωριζέτω», ἡ ἔνωσις αὕτη ἐθεωρεῖτο ἀσφαλεστάτη (2).

Σπουδαιότερα εἶναι ἡ παρατήρησις, ὅτι, ἐὰν ἠδύνατο ὁ βασιλεὺς νὰ ἀποκτᾷ δι' ἀτομικὸν λογαριασμὸν, θὰ ὑπέφερεν ἐντεθεὶν ἢ κατὰ σκοπὸν χρήσις τῆς ἀνακτορικῆς ἐπιχορή-

(1) Αἱ πρὸς τοὺς βασιλεῖς π. χ. δωρεαὶ εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην ἀνήκουσιν, ἐκτὸς ἰδιαιτέρων λόγων φιλίας ἢ συγγενείας. Αἱ δωρεαὶ αὗται ὑπῆρξαν ἀληθῆς Παικτωλὸς διὰ τοὺς αὐτοκράτορας τῆς Ρώμης. Ὁ Αὐγούστος κατὰ τὰ εἴκοσι τελευταῖα ἔτη τῆς ἡγεμονίας του ἔλαβεν ἀπὸ διαθήκης 283,000,000 δρ. (Roscher Πολιτικὴ Οἰκονομία τόμ. 1 § 86).

(2) Ἡ ἐν τῷ κειμένῳ διάκρισις τῆς ἡγεμονικῆς περιουσίας ἀπὸ τῆς ἀτομικῆς περιουσίας τοῦ βασιλέως συνδέεται στενῶς πρὸς τὴν νεωτέραν πολιτικὴν τῆς Εὐρώπης διαρρύθμισιν. Τοιοῦτοτρόπως, ὅταν ὁ Λουδοβίκος ΙΔ' ἔλεγε «l'etat c'est moi», δὲν ἐφαντάζετο, ὅτι ὁ νόμος τῆς 2 Μαρτίου 1831 (ἄρθρ. 22—24) ἤθελε ἀσφαλίσαι εἰς τοὺς διαδόχους του τὰ ἰδιαιτέρα αὐτῶν κτήματα, ὅπως καὶ εἰς πάντα ἄλλον ὑπάλληλον τοῦ Κράτους.

γῆσεως, ἥτις εἶναι προωρισμένη μᾶλλον διὰ τὴν συντήρησιν τῆς βασιλικῆς ἀξιοπρεπείας ἢ διὰ τὴν ἀπόκτησιν ἰδιαιτέρας περιουσίας. Ἐὰν ὅμως διὰ τοὺς ἀληθεῖς βασιλικούς ἢ παρατήρησις αὕτη εἶναι τῷ ὄντι εὐλογωτάτη, ὁ φυσικὸς ροῦς τῶν πραγμάτων εἶναι ἐπικρατέστερος· οἱ δὲ φιλοσοφοῦντες ἐπὶ τῶν κοινωνιῶν γνωρίζουσιν, ὅτι ἐν γένει αἱ καταχρήσεις τῶν θεσμῶν περιέχουσι τὰ κυριώτερα σπέρματα τῆς μεταβολῆς των.

— Ἡ Κυβερνητικὴ δὲ περιουσία ἀποτελεῖται ἐκ τῶν ἐθνικῶν ἐκείνων κτημάτων, τῶν ὁποίων ἡ χρῆσις προώριστα εἰς ἐνέργειαν τῆς Κυβερνητικῆς μηχανῆς. Τὸ σύνολον τοῦ κλάδου τούτου τῆς ἐθνικῆς περιουσίας πολὺ ἀπέχει τῆς ἀρμονικῆς λειτουργίας τῶν διαφόρων κυβερνητικῶν ὀργάνων (1). Εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην ὑπάγονται, ἐκ τῆς ἐπόψεως μὲν τῶν ἀκινήτων τὰ δημόσια κτίρια, ἐν οἷς ἐργάζεται ἡ Κυβέρνησις καὶ αἱ ὑπὸ τὰς διαταγὰς αὐτῆς δημόσια ἀρχαὶ (ὑπουργεῖα, νομαρχεῖα, ἐπαρχεῖα, τελωνεῖα, λοιμοκαθαρτήρια, νοσοκομεῖα, φυλακαὶ (2) κλπ), ἐκ τῆς ἐπόψεως δὲ τῶν κινήτων τὰ ἐν τοῖς καταστήμασι τούτοις καὶ τοῖς ὑπὸ μίσθωσιν τοιούτοις ὑπάρχοντα βιβλία, ἐργαλεῖα, ἐπιπλα κλπ (3).

(1) Ἐντὸς ὑγροῦ καὶ στενοῦ δωματίου τοῦ ὑπουργείου τῶν Οἰκονομικῶν εἶναι συσσωρευμένα, ἄνευ κανονικῆς τινος διεξόδου, τὰ ἀρχεῖα τοῦ Ἑλληνικοῦ Δημοσίου! Παραλείπω ἄλλας τινὰς περιστάσεις, ἐνδιαφερούσας ἰδιαιτέρως τὴν ὑγιεινὴν, κοινὰς εἰς τὰ πλεῖστα τῶν δημοσίων καταστημάτων τῆς Ἑλλάδος...

(2) Ἀτόπως αἱ ποινικαὶ φυλακαὶ κατατάσσονται ὑπὸ τῶν νομοθεσιῶν εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῆς διοικητικῆς ἐξουσίας. Ἐὰν ἐν αὐταῖς θεραπεύωνται τὰ ἐγκληματικὰ νοσήματα τῆς ψυχῆς, εἶναι ἀστεῖον, ἢ διάγνωσις μὲν τοῦ νοσήματος καὶ ὁ προσδιορισμὸς τοῦ φαρμάκου νὰ ἀνατίθενται τοῖς δικασταῖς, ἢ θεραπεία δὲ τοῖς διοικηταῖς. Ἐν τούτοις ἐν τῇ κοινῇ πρακτικῇ ὁ ἰατρὸς ὁ καλὸς ἐκ τῶν ἀσθενῶν αὐτοῦ φαίνεται.

(3) Τὸ ἐθνικὸν τυπογραφεῖον μετὰ τῶν ἐν αὐτῷ κινήτων εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην ὑπάγεται. Καθ' ὅσον ἡμῶς οἱ προϋπολογισμοὶ τοῦ Κράτους κατατάσσουσιν αὐτὸ εἰς τὴν τάξιν τῶν προσδοκῶν κτημάτων, παρὰ τούτοις κεῖται ἡ περαιτέρω ἔρευνα.

— Ἡ δὲ ἐπιστημονικὴ τοῦ Κράτους περιουσία ἀποτελεῖται ἐκ τῶν κτημάτων ἐκείνων, τῶν ὁποίων ἡ χρῆσις προσδιωρίσθη εἰς καθολικὴν τοῦ ἔθνους ἐκπαίδευσιν. Ἄξιον εἶναι παρατηρήσεως, ὅτι ἡ περιουσία αὕτη κατάγεται ἰδιαιτέρως ἐκ διαφόρων δωρεῶν, τὰς ὁποίας ἐκίνησαν δύο αἰσθήματα ἀφ' ἐνός τοῦ πατριωτισμοῦ καὶ ἀφ' ἐτέρου τῆς φιλοτιμίας. Ἀνεξαρτήτως τοῦ πρώτου, ὅπερ ἡ Θεία Πρόνοια διένειμεν εἰς ὅλα τὰ σημεῖα τοῦ Ἑλληνικοῦ ὀρίζοντος καὶ τὸ ὁποῖον, λειτουργοῦν κατὰ διαφόρους τρόπους, οὐδ' ἀναλυόμενον ἀναγκαίως εἰς χρήματα, φιλονεικεῖ σπιθαμὴν πρὸς σπιθαμὴν καὶ ὁ πτωχότατος πρὸς τὸν πλουσιώτατον (μάρτυς ὁλόκληρος ἡ ἱστορία), ὅσον ἀφορᾷ τὴν φιλοτιμίαν δὲν γνωρίζω μεγαλύτερον στάδιον δι' ἄνθρωπον πλούσιον, διαθέτοντα μέρος τῆς περιουσίας του ὑπὲρ τῆς ἑαυτοῦ πατρίδος. Οἱ ἀρχαῖοι ἐγνώριζον πολὺ τὴν ἀξίαν τῆς τιμῆς ταύτης, ἵνα προγράψῃ αὐτὴν ὁ Ἀριστοτέλης ἐκ τῆς Πολιτείας του, ἅμα πρόκειται περὶ μεγάλων μὲν μὴ χρησίμων δὲ δαπανῶν ('). Πόσον ἀξία λόγου εἶναι ἡ τιμὴ αὕτη μαρτυρεῖ τὸ ἀποτέλεσμα. Πόσοι ἄνδρες συνετρίβησαν, ἀγωνιζόμενοι τὸν ἔντιμον τῆς πατρίδος ἀγῶνα, χωρὶς νὰ ἀφήσωσιν ὀπισθεν τῶν ἔχνη! Εἰς λίθος χιλιόδραχμος κατορθοῖ ἐντούτοις πλείονα ἢ πεντηκονταετῆς μετριόφρων ἐργασία δημοτικοῦ διδασκάλου λησμονημένου ἐπὶ κώμης ὀρεινῆς. Πόσον δὲ μικρὸς εἶναι ὁ ἀριθμὸς ἐκείνων, οἵτινες γνωρίζουσι τὸν μέγαν τῆς Ἀθηναϊκῆς ἀρχαιότητος ὑπουργὸν τῶν οικονομικῶν, τὸν Λυκοῦργον, ἀπέναντι τῶν θαυμαζόντων Ἡρώδη τὸν Ἀττικὸν διὰ τὴν χρῆσιν τοῦ πλούτου, τὸν ὁποῖον ἡ τύχη ἐδῶκεν, ὁ Ἀυτοκράτωρ συνεβούλευσε καὶ ὁ χρόνος ἐσεβάσθη!

Καὶ βεβαίως οὐδαμῶς ἐννοῶ, ἵνα σμικρύνω τὴν ἀξίαν τῶν πρὸς τὸ ἔθνος δωρεῶν, διότι ἀναδιβάζω εἰς τὴν οἰκείαν θέσιν τὸ ὑπὸ τοῦ ἔθνους διδόμενον ἀντάλλαγμα. Μεταξὺ τῶν πλουσίων τῆς γῆς οἱ Ἑβραῖοι ἀναμφισβήτητως δὲν εἶναι οἱ

(') «Βέλτιον δὲ καὶ βουλομένους (τοὺς πλουσίους) κωλύειν λειτουργεῖν τὰς δαπανηρὰς μὲν, μὴ χρησίμους δὲ λειτουργίας, οἷον χορηγίας καὶ λαμπαδαρχίας καὶ ὅσαι ἄλλαι τοιαῦται» (Πολιτικ. 8 (B) 1309).

ὀλιγώτεροι. Πόσον ἐν τούτοις ἦσαν εὐτυχέστεροι οἱ πτωχοὶ αἰχμάλωτοι τῆς Βαβυλῶνος, ὅταν ἐκλαιον ἐπὶ τῷ ἀναμνησθῆναι αὐτοὺς τῆς Σιών! Ὅλα τὰ πλούτη τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ δὲν ἀνταλλάσσονται πρὸς μίαν γωνίαν τῆς ἐλλειπούσης πατρίδος. Ὡστε ὁ μικρὸς ἐκεῖνος χωρικὸς, ὅστις σώζει τὴν πατρίδα καὶ προσφέρει τὴν νύμφην εἰς στολισμὸν, πρέπει νὰ ὑπολογισθῇ ἰδιαιτέρως, διότι εἶναι ἡ πραγματικὴ τῆς ἐπικρατείας δύναμις.

Ἡ ἀπαρίθμησις τῶν ἀντικειμένων τῆς ἐπιστημονικῆς περιουσίας εἶναι ἔργον λεπτομερείας. Ὑπάρχουσι καὶ κινήτα, ὡς βιβλία, ἐργαλεῖα κλπ. ὑπάρχουσι καὶ ἀκίνητα, ὡς κτίρια, γήπεδα κλπ. Τὸ Πανεπιστήμιον εἶναι ἐπὶ κεφαλῆς τῆς κλίμακος, τὸ Πολυτεχνεῖον δὲν εἶναι εἰς τὸ κατώτατον μέρος αὐτῆς. Παρῆλθεν ἡ ἐποχὴ, καθ' ἣν ἡ τέχνη παρίστατο ὡς εὐτελὴς θεράπαινα. Κατοικεῖ εἰς κτίρια, τὰ ὁποῖα ζηλεύουσιν οἱ βασιλεῖς. Ἐν τούτοις, ἀγνοῶ διὰ τί ἔρχεται εἰς τὸν νοῦν μου τὸ Εὐαγγελικὸν «οὐχὶ τὸ ἐξῶθεν τοῦ ποτηρίου». Ὅσοι ἐπεσκέφθησαν τὸ Πολυτεχνεῖον τῆς Γενεύης ἐθαύμασαν τὴν μετριότητα τοῦ ἐξωτερικοῦ καὶ τὸν πλοῦτον τοῦ ἐσωτερικοῦ.—Ὅπωςδῆποτε, ἐκ τῆς ἐπόψεως ταύτης, πολλὰ τῶν παρ' ἡμῶν ἀντικειμένων τῆς ἐπιστημονικῆς περιουσίας συνάπτονται πρὸς τὴν ἱστορικὴν τῆς ἐπικρατείας περιουσίαν. Καὶ δὲν ἀμφιβάλλω, ὅτι, ἐξαιρέσει τῶν δύο προεχόντων κίονων τῆς Ἀκαδημίας, ἂν ἠγείρετο ἡ ἀρχαία καλλιτεχνία, δὲν θὰ εἶχε τι νὰ ψέξῃ εἰς τὸ ἀριστούργημα τοῦτο τῆς νεωτέρας Εὐρωπαϊκῆς ἐποχῆς.

Ἀίσθησιν προξενεῖ ἡ ἐν τῷ κλάδῳ τῆς ἐπιστημονικῆς περιουσίας ἔλλειψις ἐπιτηδείων καταστημάτων διὰ τὴν μέσσην καὶ τὴν κατωτάτην παιδείαν. Πόσον δὲ ὀδυνηρὰ ἡ παντελὴς ἀπουσία δημοσίων καταστημάτων γυμναστικῆς ἐν τῷ κλασσικῷ τόπῳ τοῦ εἴδους τούτου τῆς ἀνατροφῆς, εἰς τὸ ὁποῖον ὀφείλεται τὸ ἥμισυ καὶ τι πλεόν τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνισμοῦ!

Τὸ ὅλον τῆς περιουσίας τῆς Δικαστικῆς ἐξουσίας, κατὰ τοὺς διαφόρους αὐτῆς κλάδους, συνίσταται ἐν Ἑλλάδι εἰς

ΕΤΟΣ Α'-ΦΙΛΑ Β'-ΑΠΡΙΛΙΟΣ 1878.

εὐτελή τινα κατὰ τὴν ἐξωτερικὴν μορφήν ἀρχεῖα, ἐν οἷς ὁμοῦς κατὰ τὴν ἐσωτερικὴν ὑπόστασιν, ἐκτυλίσσονται ἱστορικῶς τὰ δικαιώματα τοῦ λαοῦ, εἴτε ὑπὸ τὴν ἐποψιν τῆς περιουσίας, εἴτε ὑπὸ τὴν ἐποψιν τῆς ζωῆς, εἴτε ὑπὸ τὴν ἐποψιν τῆς τιμῆς, εἴτε ὑπὸ τὴν ἐποψιν τῆς ἐλευθερίας. Ἐπρεπε τὰ δικαιώματα ταῦτα νὰ ᾧσιν ἐξησφαλισμένα ἐντὸς κτιρίων δημοσίων καὶ ἐπιφανῶν, ἵνα, ἐκτὸς τῶν λόγων τῆς ἀσφαλείας, χρησιμεύωσι ταῦτα ὡς σύμβολα τῆς ἐνώσεως τῶν κοινωνικῶν συμφερόντων.

Ἐὰν πρὸς τὰ ὑπάρχοντα ἀρχεῖα ἀναμνησθῶμεν καὶ τῶν πενιχρῶν βιβλίων καὶ ἐπίπλων τῆς δικαστικῆς ἐξουσίας, ὁ ὅλος μηχανισμὸς αὐτῆς, κινεῖται ἐντὸς ἰδιωτικῶν (κατὰ κανόνα εὐρύτατον) οἰκιῶν, ἐν ταῖς ὁποῖαις οὐδὲν ὑψώνει τὴν διάνοιαν τοῦ δικαστοῦ. Ἐπρεπε δὲ νὰ βασιλεύη περίξ τῆς δικαστικῆς ἐξουσίας τελεία ἀπογοήτευσίς, ἵνα σώζηται πρὸς αὐτὴν ἡ ὑπάρχουσα σκιά σεβασμοῦ πρὸς παρηγορίαν ἐκείνων, οἵτινες, καὶ ὅταν τὴν περιφρονῶσιν, αἰσθάνονται ὅτι ἄνευ αὐτῆς δὲν δύνανται νὰ ὑπάρξωσι.

Ἐῶ ὄντι, ἐὰν ἀληθεύη, ὅτι ἡ δικαιοσύνη εἶναι ἡ βᾶσις τῶν κοινωνιῶν, τὸ μέρος, ἐξ οὗ παρ' ἡμῶν ἡ βᾶσις αὕτη ἐξέρχεται προξενεῖ οἶκτον. Ἄπαγε! Δὲν ἐλέγχω τὴν πτωχείαν, ἀλλὰ τὴν ἀθλιότητα. Μόνοι οἱ πλούσιοι δὲν γνωρίζουσιν, ὅτι ἔχει καὶ ἡ πτωχεία τὴν μεγαλοπρέπειαν αὐτῆς. Ὅταν οἱ πρόγονοι ἡμῶν δικασταὶ τῆς Ἡλιαίας ἐδίκαζον εἰς τὸ ὑπαίθρονον, ἦσαν πτωχότεροι, ἐπίστευον ὁμοῦς εἰς τὸν χρησμόν, ὅτι θὰ δικάσωσι καὶ τὴν Ἀρκαδίαν καὶ εἶχον πρὸ αὐτῶν τὸν μεγαλειότερον τῆς γῆς ὀρίζοντα.

Γ'). Μετὰ τὴν εἰς χρῆσιν τοῦ πολιτικοῦ σώματος δημοσίαν περιουσίαν, ἔρχεται ἡ σειρὰ τῆς προσοδοφόρου τοῦ κράτους περιουσίας· ἀλλὰ περὶ ταύτης εἰς τὸ προσεχές.

ΠΕΡΙ ΓΕΩΡΓΙΑΣ.

I

Ἡ γεωργία ἀποτελεῖ τὴν καθολικωτέραν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ἐνασχόλησιν. Κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰς λοιπὰς βιομηχανίας, τὸ ἐργαστήριον αὐτῆς ἐκτείνεται ἐπὶ τοῦ προσώπου τῆς γῆς καὶ χρονολογεῖται ἀπ' αἰῶνος. Εἶναι ἡ βᾶσις τῆς ζωῆς τῶν ὑπαίθρων, αἱ τύχαι τῶν ὁποίων τὰ μέγιστα ἐπ' αὐτῆς ἐπιδρῶσι. — Πρῶτον φαινόμενον· ἐπιρροή δραστηρία τῆς μεγάλης φύσεως ἐπὶ τοῦ πνεύματος τοῦ γεωργοῦ, ἕνεκεν τῆς ὁποίας, δυσχερεστάτη ἀποβαίνει ἡ συγκέντρωσις αὐτοῦ, π. χ. κατὰ τὴν μέθοδον τοῦ Δημοσθένους, ὅστις, ἵνα καταστῇ μέγας ρήτωρ, ἐν καταγεῖω μελετητηρίῳ ἐπὶ μῆνας ὀλοκλήρους κατεκλείετο. — Δεύτερον φαινόμενον· ἐν γένει ἡ βιομηχανικὴ δύναμις στηρίζεται εἰς τὴν ἀξίαν τῆς ἐν χρόνῳ καὶ τόπῳ συγκεντρώσεως. Κατάστημα ὑφαντικῆς περιέχει ἴσην βιομηχανικὴν δύναμιν πρὸς τὸ σύνολον τῶν γεωργικῶν καταστημάτων, τὰ ὁποῖα χορηγοῦσι τὸν ἀναγκαῖον διὰ τὴν κίνησιν τῶν μηχανῶν του βάμβακα. Ὅποια διαφορά εἰς τὴν ἔκτασιν καὶ τὰς περιστάσεις τῶν τόπων καὶ τῶν χρόνων, ἐξ ὧν τὸ προϊόν τῶν δύο βιομηχανιῶν καταρτίζεται!

Ἐπειδὴ δὲ ἡ καλλιέργεια τῆς γῆς ἔχει τι ἐκ φύσεως οὐσιωδῶς διαδοχικόν, ὁ αὐτὸς ἐργάτης πρέπει νὰ γνωρίζῃ τὰ διάφορα αὐτῆς ἔργα, ἵνα μὴ, περιοριζόμενος π. χ. μόνον εἰς τὴν σποράν, μείνη ἄεργος ἐν τῷ λοιπῷ τοῦ χρόνου. Ἐντεῦθεν ἡ γεωργικὴ βιομηχανία δὲν δύναται, ὅπως αἱ λοιπαί, νὰ ὠφεληθῇ ἐκ τῶν κολοσσίων ἀποτελεσμάτων τοῦ νόμου τῆς διαιρέσεως τῶν ἔργων. Δὲν ὑπάρχει δὲ ἐπάγγελμα, ἀπαιτοῦν τὴν συνδρομὴν πλειόνων γνώσεων. Χημεία, γεωλογία, φυσιολογία εἶναι ἀπαραίτητα διὰ τὸν γεωρ-

γόν ἐφόδια. Χωρίς οὗτος νὰ γνωρίζῃ τὸ ὄνομα, ἀπ' ἀρχαίων ἡμερῶν μελετᾷ τὰ φαινόμενα αὐτῶν. Πόσοι αἰῶνες ἐχρειάσθησαν, ἵνα αἱ ἐπιστῆμαι αὗται ἀναπτυχθῶσι μέχρι τοῦ σημείου, εἰς ὃ διατελοῦσιν ἤδη. Καὶ ἔπειτα, ὅποια δυσκολίαι εἰς τὴν διάδοσιν τῶν γνώσεων ἐν τῇ κοινωσίᾳ τῶν ὑπαίθρων!

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἐξηγεῖται, τίνος ἔνεκεν ἡ ἀνάπτυξις τῆς γεωργίας εἶναι πάντοτε τελευταία. Ἀρκεῖ νὰ ἀναλογισθῆταις, ὅτι καὶ ἐν τῇ πιστωτικῇ καὶ ἐν τῇ πολιτικῇ, καὶ ἐν τῇ νομικῇ ζωῇ, τὰ συμφέροντα τοῦ γεωργικοῦ πληθυσμοῦ δὲν ἔχουσι τὴν ἰκανότητα τῆς διαχειρίσεως, τὴν ὁποίαν ὁ ἀστυκὸς βίος καλλιεργεῖ εἰς ὑπατον βαθμὸν δι' ὄλων τῶν μεγάλων μέσων, τὰ ὁποῖα διαθέτει ἢ ἐν ταῖς πόλεσιν ἰσχυρὰ τῶν ἐθνῶν συγκέντρωσις. Ὑπὸ ἄλλην ἐποψιν, πάντοτε ἡ ἐξοχὴ πληρῶνει τὰς ἀνοησίας τῶν πόλεων. Καὶ δὲν ὑπάρχει θαυμαστοποιὸς, τὸν ὁποῖον νὰ μὴ ὀφείλῃ ἡ ἐξοχικὴ κοινωσία εἰς τὴν ἀστυκὴν.

Τοιαύτη εἶναι ἡ φύσις τῶν πραγμάτων. Ἐν τούτοις, μεταξὺ τῆς Γεωργίας καὶ τοῦ Πληθυσμοῦ ὑπάρχει τόσον στενὴ σχέσηις, ὥστε, ὅσον ἀναπτύσσεται ἡ πρώτη, τόσον πολυπλασιάζεται τὸ ἀνθρώπινον γένος καὶ τὰνάπαλιν, αὐξανόμενου τοῦ πληθυσμοῦ, εὐρύνεται ἡ γεωργία. Ἐνόσω ἡ χώρα κατοικεῖται ὑπὸ ἀραιοῦ πληθυσμοῦ, ἡ γῆ καλλιεργεῖται ἀμελῶς, ἐξαντλεῖται ταχέως καὶ ἐγκαταλείπεται μέχρις οὔ ἢ ἐπιρροή τῆς φυσικῆς βλαστῆσεως καὶ τῆς ἀτμοσφαίρας ἐπαναφέρει εἰς αὐτὴν νέους ζωϊκοὺς χυμούς. Τὸ σύστημα τότε τῶν ἀγροναπαύσεων συνδέεται πρὸς τὴν ὑπαρξίν μεγάλων ἐκτάσεων γαιῶν καὶ εἶναι ἀσφαλὲς ὀπισθοδρομημένης κοινωσίας γνώρισμα. Ἄμα, ἐν τούτοις, ὁ πληθυσμὸς ἀρχίσῃ νὰ πυκνῶται καὶ αἱ πόλεις νὰ σχηματίζωνται, εὐθὺς ἤγει ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ ἐργάτου τῆς γῆς ἡ φωνὴ τοῦ παντοδυνάμου συμφέροντος. Τότε οὗτος προσπαθεῖ νὰ παραγάγῃ πλείονα τῶν ὄσων ἀπαιτοῦνται διὰ τὰς ἀνάγκας αὐτοῦ, ἵνα ἀνταλλάξῃ τὴν ἀξίαν τοῦ περισσεύματος πρὸς τὰ προϊόντα τῆς βιομηχανίας τῆς πόλεως. Τὸ ἐμπόριον δὲ ἐκτελεῖ τὰ ὑπόλοιπα.

Ἐν τῇ κατὰ τὸ ἔτος 1854 Παγκοσμίῳ Ἐκθέσει τοῦ Λονδίνου, λέγει ὁ Lavergne, ἡ περιοχὴ τῆς Ῥωσσίας ἦν ἀπέναντι τῆς περιοχῆς τῆς Ἀρκτῶας Ἀμερικῆς. Ἐν τῇ πρώτῃ, ἐπιπλα καὶ μωσαϊκὰ πολύτιμα, ὑφάσματα πολυτελῆ καὶ χρυσοκέντητα ἐκίνουον τὸν θαυμασμόν. Ἐν τῇ ἑτέρᾳ, ὑψηλὸν δέρματα βάρβακος, στάχεις ἀραβοσίτου, σωροὶ κρεάτων τεταριχευμένων. Διὰ τὸν ἐπιπόλαιον παρατηρητὴν ὁποῖα ἀντίθεσις μεγαλοπρεπείας καὶ μετριότητος, σχεδὸν πτωχείας! Διὰ τὸν προσεκτικόν, ἐν τούτοις, ταχέως ἡ Ἀμερικανικὴ Δημοκρατία ἀνωρθοῦτο ἀπέναντι τῆς Σλαβικῆς Αὐτοκρατορίας, ἡ ἀληθὴς παραγωγικὴ βιομηχανία ἀπέναντι τῆς βιομηχανίας τῆς πολυτελείας καὶ τῆς λάμπφως. Τὰ μεγαλοπρεπῆ ἐκεῖνα ἐπιπλα ἐχρησίμευον ἐν τοῖς ἀνακτόροις τῶν Κζάρων καὶ τῶν περὶ αὐτοὺς δυναστῶν, ἐνῶ ὁ βάρβαξ, ὁ ἀραβόσιτος, τὸ κρέας, ἐνδύουσι καὶ τρέφουσι λαόν, αὐξανόμενον ἐν ῤιπῇ, οὕτως εἶπεῖν, ὀφθαλμοῦ. Ἡ δύναμις, ὁ πλοῦτος τῆς Μεγάλης Δημοκρατίας στηρίζεται εἰς τὴν ἀπλὴν ταύτην βάσιν, ἣτις περιέχει τὸ μυστήριον τῆς ἀπὸ τοῦ Καναδᾶ μέχρι τοῦ Μισσισιπῆ τεραστίας τοῦ ἀνθρώπινου γένους πολυπλασιάσεως καὶ τῆς διὰ μαγικῆς ράβδου ἀνεγέρσεως τῶν πόλεων καὶ κατοικίας τῶν ἐρήμων.

Τοιοῦτοτρόπως, ἔρχεται εἰς τὸν νοῦν ἡ ἰδέα τοῦ Pischel, καθ' ἣν ἐν ἐκάστη \square λεύγῃ δύνανται νὰ τραφῶσι 1800 ἄνθρωποι, εἰάν ἀσχολῶνται εἰς μόνην τὴν γεωργίαν, καὶ πλέον τῶν 6000, εἰάν ἀσχολῶνται καὶ εἰς ἄλλας βιομηχανίας. Ἡ ἰδέα αὕτη εἶναι μαθηματικὴ ἀνάλυσις τοῦ φυσικοῦ μεταξὺ πόλεως καὶ ἐξοχῆς συνδέσμου. Κατὰ τὸν ὑπολογισμόν τοῦτον μόνη ἡ Εὐρώπη, περιέχουσα 481,424 \square λεύγας, δύναται νὰ θρέψῃ ἀντὶ τοῦ ὑπάρχοντος νῦν πληθυσμοῦ (240 περίπου ἑκατομ.) δωδεκαπλάσιον, 2,888,562,000! Ὅποια ἐκτάσις διὰ τὴν ὑπερχείλισιν τοῦ ποτηρίου τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς! Ἡ φύσις τῆς Γεωργίας παίζει μέγα πρόσωπον εἰς τὴν ἀκρίβειαν τῆς παρατηρήσεως ταύτης. Οὐδεὶς δὲ, λέγει ὁ Roscher (Πολ. Οἰκ. Α' 34), θὰ εἶχε τὴν ἀπλότητα νὰ πιστεύσῃ, ὅτι εἶναι δυνατόν νὰ προαχθῇ ἡ γεωργία ἐπὶ

τοσοῦτον, ὥστε 10 στρέμματα γῆς νὰ θρέψωσι ὀλοκλήρον τὴν Εὐρώπην.

Τῷ ὄντι, ἐνῶ, ἀφ' ἐνὸς ἐν τῇ ἄλλῃ βιομηχανία, ὅσον πλειότερον ἐργασθῆτε, τόσον πλειότερα παράγετε, ἀφ' ἑτέρου ἐν τῇ γεωργικῇ βιομηχανία, ἐκάστη προσθήκη νέας ἐργασίας ἐπιφέρει σχετικῶς ὀλιγωτέραν αὐξήσιν τοῦ προϊόντος. Ἴδου πῶς ὁ νόμος οὗτος τοῦ Senior (πρότασις Ε') διατυπώται ἐκ μιᾶς ὄψεως ὑπὸ τοῦ Thünen. Ἐὰν δεδομένη ποσότης λιπάσματος αὐξάνει τὸ προϊόν ἀγροῦ κατὰ 80, διπλασία ποσότης λιπάσματος δὲ ἀναβιβάζει τὸ προϊόν εἰς 160 ἀλλ' εἰς 130, τριπλασία δὲ ποσότης λιπάσματος ἀναβιβάζει τὸ προϊόν εἰς μόνον 150 καὶ οὕτω καθεξῆς μέχρις ἐντελοῦς ματαιώσεως.

Ἀπόδειξις ὅτι ἐν τῇ φύσει ὑπάρχει ἀναγκαῖον ὄριον, τὸ ὅποιον δὲν δύναται νὰ ὑπερβῆ ὁ ἄνθρωπος. Ἡ γῆ, λέγει ὁ Mill (Πολ. Οἰκ. Α' 12 § 1. 2) διαφέρει τῶν ἄλλων στοιχείων τῆς παραγωγῆς, τῆς ἐργασίας ἦτοι καὶ τοῦ κεφαλαίου, καθ' ὅσον οὔτε αὐτὴ οὔτε τὰ προϊόντά της εἶναι δεκτικὰ ἀπεριορίστου αὐξήσεως. Ὁ ἐκ τῆς ποιότητος τοῦ ἐδάφους προερχόμενος περιορισμὸς τῆς παραγωγῆς δὲν ἐξομοιοῦται πρὸς τὸ ἐμπόδιον, τὸ ὅποιον ἀντιτάσσει ὁ τοῖχος, ὅστις μένει ἀκίνητος καὶ σταματᾷ ἐξ ὀλοκλήρου τὴν κίνησιν πρὸς τὰ ἐμπρός. Πρέπει μᾶλλον νὰ συγκριθῆ πρὸς ὑφασμα ἐλαστικώτατον καὶ δεκτικώτατον διατάσεως, τὴν ὁποίαν δὲν δύνασθε μὲν νὰ ἐξαντλήσητε μέχρι τοῦ σημείου, ἐνθα δὲν εἶναι δυνατὴ πλέον ἄλλη, αἰσθάνεσθε ὅμως ἐλαττουμένην πολὺ πρὶν ἢ φθάσητε εἰς τὸ τέρμα αὐτῆς καὶ τόσον μᾶλλον ἀνθισταμένην, ὅσον πλησιάζετε εἰς τοῦτο.

Εἰς ποῖον σημεῖον τῆς ἐλαστικῆς ταύτης κλίμακος διατελεῖ ἡ Ἑλληνικὴ Γεωργία; Ἐνῶ κατὰ τὴν ἐκτεθεισάν ιδέαν τοῦ Prech I, περιέχουσα ἡ Ἑλλάς 50,241 □ χιλιόμετρα, ἠδύνατο νὰ θρέψῃ 17,494,728 ἀνθρώπους, κατοικεῖται ὑπὸ 1,457,894 (ἀπογραφὴ τοῦ 1870). Ἐνῶ δὲ κατὰ τὴν δεκαετίαν 1859—1868, λαμβανομένης ὑπ' ὄψιν τῆς ἐν τῷ δευτέρῳ ἡμίσει αὐτῆς προσθήκης τοῦ Ἴονίου πληθυσμοῦ, οἱ

κάτοικοί της ἦσαν ἀκόμη ὀλιγώτεροι, ἐν τούτοις, ἵνα τοὺς διαθρέψῃ, (ὡς ἐξάγεται ἐκ τῶν Πινάκων τῆς κινήσεως τοῦ ἐμπορίου), ἐπλήρωσεν πρὸς τὴν ἀλλοδαπὴν 105,278,736 δρ. εἰς προμήθειαν 16,570,587 κοιλῶν δημητριακῶν καρπῶν καὶ 3,900,704 ὀκάδων ἀλεύρου.

Βεβαίως τὸ φαινόμενον τοῦτο ἐξηγεῖ, ὅτι δύνανται οἱ λαοὶ νὰ τραφῶσι καὶ διὰ τῆς ἐξωθεν εἰσαγωγῆς. Ὑπολείπεται, ἐν τούτοις, ἡ ἐρευνα τοῦ ἀνεξάντλητου τῶν ξένων ἀποθηκῶν, τῶν παντοίων τῆς μετακομίσεως δαπανημάτων. Παραλείπω, ὅτι πολὺ περισσότερο δύναται νὰ ἀνθέξῃ εἰς τὰς συμπλοκάς τῶν περιστάσεων λαὸς ἔχων παρ' ἑαυτῷ τὰ πρῶτα μέσα τῆς ὑπάρξεως, ἢ λαὸς, προμηθευόμενος ἀλλοθεν αὐτά. Ὅπωςδὴποτε, ἡ ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς προμήθεια τῆς ἀξίας τῶν 105,278,736 δραχμῶν μαρτυρεῖ διὰ τὴν Ἑλλάδα ἀνάπτυξιν βιομηχανικὴν· διότι προφανῶς διὰ τῶν λοιπῶν αὐτῆς προϊόντων ἠγόρασε τὸ ἔλλειμμα τῶν ἀναγκαίων εἰς τὴν ὑπαρξίν της δημητριακῶν καρπῶν· ἐντεῦθεν ὁμως ἐγείρεται ζήτημα σπουδαιότατον περὶ τῆς ἐν Ἑλλάδι ἀρμονίας μεταξὺ πόλεως καὶ ἐξοχῆς. "Ὅτι ἡ χώρα δύναται νὰ θρέψῃ τὸν πληθυσμὸν αὐτῆς, ἀποδεικνύεται ἐκ τῆς ποικιλίας τῶν κλιμάτων, τὰ ὅποια ἐν ταῖς ὁρογραφικαῖς αὐτῆς διακρίσει περιέχει. Ἐνῶ τὸ Βέλγιον, ὑπὸ χείρονας κλιματικούς λόγους διατελοῦν, ἀριθμεῖ ἐν ἐκάστῳ □ χιλιόμετρῳ 164 κατοίκους, ἡ Ἑλλάς μόλις περιλαμβάνει 28. Ἐν τούτοις, ὅποια διαφορὰ εἰς τὴν γεωργίαν καὶ τὴν βιομηχανίαν τῶν δύο τούτων χωρῶν!

Δι' ὅσους, αἱ κοινωνικαὶ δυσαρμονίαι εἶναι θεωρητικὰ ἀπλῶς φόβητρα, δὲν ἀπαιτεῖται μείζων πρακτικὴ ἀπόδειξις τῆς ἐν Ἑλλάδι ἐξηγηθείσης ἀνωτέρω. Εἶναι καὶ αἱ χῶραι τῶν ἀνθρώπων, ὡς τὰ δοχεῖα τῶν ρευστῶν. "Ὅταν ταῦτα ὑπερχερίσωσι, τὸ ρευστὸν χύνεται. Καὶ ὅταν αἱ χῶραι ὑπερχατοικηθῶσι, τὰ μέσα μὲν τῆς συντηρήσεως ἐλαττοῦνται, ὁ Χάρων δὲ κινεῖ ταχύτερον τὴν πένθιμον λέμβον αὐτοῦ. Ἄλλ' ὅταν τὸ δοχεῖον δὲν εἶναι ὀρθιον, δὲν φθάνει τὸ ρευστὸν μέχρι τῆς στεφάνης. Τὸ αὐτὸ ἀκολουθεῖ καὶ ἐπὶ τῶν κοινωνιῶν,

Ἡ ἐποψις αὕτη συνδέεται πρὸς ζήτημα πρώτης τάξεως, ἀναγόμενον εἰς τὴν πολιτειακὴν τῶν ἐθνῶν ἀποκατάστασιν. Ἡ νευρική τοῦ ἄστεος ζωὴ δὲν γνωρίζει ἰσχυρότερον ἀνταγωνιστὴν ἐκτὸς τῆς σταθερᾶς τοῦ ἀγροτικοῦ βίου συγκροτήσεως. Ὁ βίος οὗτος εἶναι τὸ ἀναγκαῖον τῆς πολιτείας ἔρμα, ἄνευ τοῦ ὁποίου αἱ τρικυμῖαι ρίπτουσι τὸ σκάφος ἐπὶ σκοπέλων. Πόσον ἡ ἀνάπτυξις αὐτοῦ εἶναι σωτηριώδης, ἀποδεικνύει ἡ ὁσημέραι μεγαλυνομένη θύρα, δι' ἧς οἱ μεγάλοι τοῦ λαοῦ ἀριθμοὶ εἰσέρχονται ἐντὸς τῶν πρώην ἀποκρῦφων τῆς Πολιτικῆς μηχανῆς. Ὁ Ἀριστοτέλης ἐθεώρει τὸ γεωργικὸν πλῆθος ὡς ἐπιτήδειον πρὸς δημοκρατίαν ἀρίστην καὶ εὔρισκε τὸν τελειότερον αὐτῆς τύπον ἐν τῇ γεωργικῇ Μαντινείᾳ δι' ὅλου τοῦ ἀντιπροσωπικοῦ ταύτης συστήματος (').

II

Πολλοὶ ὅροι ἀπαιτεῖται ἵνα συντρέξωσιν εἰς προαγωγὴν τῆς Γεωργικῆς τῶν ἐθνῶν βιομηχανίας. Ἡ τακτοποίησις τῆς ἰδιοκτησίας καὶ ἡ ἐδραίωσις αὐτῆς ἀποτελοῦσι τὸν ἀκρογωνιαίον λίθον. Ἡ προσπέλασις τῶν κεφαλαίων ἐνθυμίζει τὸ ὕδωρ τοῦ οὐρανοῦ· ὅσῳ πλείοτερον ἡ γῶρα ἀνυδρὸς, τόσῳ μᾶλλον ἡ βροχὴ ἐπιζήτητος. Ἡ καθόλου κυβερνητικὴ ἐνέργεια διὰ τοῦ νόμου, τοῦ φόρου καὶ τῆς διοικήσεως δὲν εἶναι τὸ ἔσχατον πρόβλημα τοῦ νέου πολιτισμοῦ. Μεταξὺ ὁμῶς ὄλων πλείοτερον ἐνδιαφέρει τὴν προκειμένην ἐπὶ τῆς γεωργίας μελέτην ἢ διάδοσιν τῆς παιδείας. Ἀκριβῶς εἰπεῖν, ἀντιστοιχεῖ αὕτη πρὸς τὴν διάδοσιν τοῦ φωτός. Ἐν τούτοις, καὶ ἐκ τοῦ θέματος τούτου περιορισθῶμεν ἤδη εἰς μόνον τὸ τῆς βιομηχανικῆς ἐν τῇ γεωργίᾳ παιδεύσεως.

Ὡς πρώτη ἐννοια παρίσταται ἡ μελέτη τῶν τόπων καὶ τῶν φυτῶν, ἐφ' ὧν καὶ δι' ὧν ἡ καλλιέργεια τῆς γῆς ἐπιδιώκεται. Ἐγὼ δὲ οἱ τόποι ἐπενεργοῦσιν ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων καὶ

μεταβάλλονται ὑπ' αὐτῶν, ἢ τροποποίησις καὶ ἢ μετανάστευσις (ἐγκλιματισμὸς) τῶν φυτῶν ἀποτελεῖ καθολικὸν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς καλλιεργείας φαινόμενον. Ἡ τεχνικὴ τῶν ὄρων τούτων ἐξακρίβωσις ὄρα τὴν πρώτην ἀνάγκην πάσης γεωργικῆς ἀναπτύξεως.

Διὰ τὴν Ἑλληνικὴν γεωργίαν ἔσεται ἀληθοῦς οἰκονομικὴ ἐπανάστασις ἢ ἀντὶ τοῦ μέχρι τοῦδε κατὰ κανόνα ἰσχύοντος συστήματος τῆς ἀναζωογονήσεως τῶν γαιῶν διὰ τῆς ἀργίας, εἰσαγωγῆς (κατὰ τὰ ἐνόητα) τοῦ ἐκ Norfolk συστήματος, καθ' ὃ, ἡ ἐξάντλησις τῶν γαιῶν καταπολεμεῖται ἐκ φυσιολογικῶν περιστάσεων λίαν ἐπιτυχῶς διὰ τῆς ἀλλοσπορίας. Κατὰ μὲν τὸ πρῶτον ἔτος καλλιεργοῦνται αἰθρεπτικαὶ ρίζαι, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἡ κτηνοτροφία εἰς κυριώτατον λογίζεται (πατάτα, γογγύλη, Λαπωνικὴ κράμβη)· κατὰ δὲ τὸ δεύτερον, ἔαρινοι δημητριακοὶ καρποὶ (κριθὴ, βρώμη), κατὰ δὲ τὸ τρίτον, λειβάδια τεχνητὰ (τριφύλλιον κλπ.), κατὰ δὲ τὸ τέταρτον, σίτος. Ἡ ἀγροτικὴ οὕτω περιφέρεια διαιρεῖται εἰς τέσσαρα μέρη, ἐπὶ τῶν ὁποίων διαδοχικῶς λειτουργεῖ τὸ ἀνωτέρω σύστημα δι' ὅλης τῆς τετραετίας ἢ καὶ πενταετίας (καθόσον ἐνιαχοῦ ἢ καλλιέργεια τῶν τεχνητῶν λειβαδίων διαιρεῖται εἰς πρωτοετὴ καὶ δευτεροετὴ, περιλαμβάνουσα οὕτω δύο τεμάχια γῆς καὶ δύο ἔτη). Βεβαίως δὲν ἀνήκει εἰς τὴν προκειμένην μελέτην ἡ τεχνικὴ ἀνάπτυξις τῆς ἐν τῷ γεωργικῷ τούτῳ κύκλῳ ιδέας. Ἐντούτοις, ἕκαστος ἐννοεῖ τὴν μεγάλην ἐπιρροήν, τὴν ὁποίαν τὸ νέον εἶδος τῆς καλλιεργείας ἐξασκεῖ ἐπὶ τῆς ζωοτεχνίας (παραγωγὴ κρέατος, γάλακτος, ἐρίου), καὶ τὴν διὰ τῶν ὀργανικῶν λιπασμάτων ταύτης, μεγάλην ἐπὶ τῶν τυχῶν τῆς γεωργίας ἐπίδρασιν. Εὐλόγως δὲ αἱ κτηνοτροφικαὶ ρίζαι τῆς πρώτης περιόδου τοῦ προκειμένου γεωργικοῦ κύκλου θεωροῦνται ὡς βάσις τῆς ὅλης τοῦ Norfolk ἀκμῆς.

Ἡ καλλιέργεια τῶν βιομηχανικῶν προϊόντων ἀποτελεῖ σημαντικωτάτην ἐποψιν ἐν τῇ καθόλου γεωργίᾳ. Ὅσον ποικιλωτέρα εἶναι ἡ κλιματικὴ τῆς χώρας ἀποκατάστασις, τόσον σημαντικωτέρα εἶναι ἡ διαφορὰ αὐτῆς πρὸς τὰς χώ-

(') Πολιτ. ζ' 1319.—Προξενεῖ αἰσθησθαι, ὅτι μετὰ τόσους αἰῶνας τὰ αὐτὰ αἰτία διατηροῦσι τὰ αὐτὰ φρονήματα ἐν τῇ κατὰ τὴν Μαντινείαν χώρᾳ. Ἰδ. *Λαύριον Οἰκονόμου* σελ. 189 σημ. 1.

ρας ἐκείνας, ἐν αἷς ἡ μονοτονία ἐπικρατεῖ. Ἡ Θεία Πρόνοια ἰδιαιτέρως ἠννόησε κατὰ τοῦτο τὴν Ἑλληνικὴν γῆν. Ἐπομένως μεγάλας ἐντεῦθεν πρέπει νὰ προσδοκῶμεν προόδους, αἵτινες δύνανται νὰ περιλάβωσι μέγαν ἀριθμὸν βιομηχανικῶν φυτῶν, ἀπὸ τῶν πρὸς ἐνδυμασίαν χρησίμων (βάμβαξ, κάναβις, λῖνον), μέχρι τῶν πρὸς τροφήν (ὄρῦζιον, κοκκιογούλιον, καπνός), ἀπὸ τῶν πρὸς χρωματισμὸν χρησίμων (ἐρυθρόδανον, κρόκος, ῥαμνόςπορος), μέχρι τῶν ἐλαιωδῶν (λιγόςπορος, ἀγριοκράμβη, σησάμιον).

Ἰδιαιτέρας ἐν τῇ γεωργίᾳ προσοχῆς εἶναι ἀξία ἡ ἀποξήρανσις τῶν ἐλῶν καὶ ἡ διοχέτευσις τῶν ὑδάτων, διότι πρόκειται συγχρόνως καὶ περὶ τῆς υγείας τῆς χώρας καὶ περὶ τῆς παραγωγικότητος ἀχρήστων ἅμα καὶ πολυτίμων γαιῶν. Ἐκ τῶν ἀγρονομικῶν τῆς Ῥώμης συγγραφῶν ἐξάγεται, ὅτι τὸ θέμα τοῦτο ἐμελετήθη συντόνως ὑπὸ τοῦ ἀρχαίου κόσμου. Ἄλλ' ἡ τελειότερα ἀνάπτυξις του ἀπαντᾶται ἐν τῇ νεᾷ ἐποχῇ κατὰ τὴν Ἀγγλίαν καὶ τὴν Βελγικὴν, ἐν αἷς, καθὼς παρατηρεῖ ὁ Roscher (Πολ. Οἰκ. Γ' § 157 σημ. 7), αἱ ἐργασίαι αὗται παρέχουσιν εἰς τὰ δι' αὐτὰς δαπανώμενα κεφάλαια εἰσόδημα μέχρις 70 τοῖς %! Εἰς ὅλας τὰς ἐν Ἀγγλίᾳ τοιοῦτου εἶδους ἐπιχειρήσεις, ἅμα πρόκειται περὶ ἐλπίδος εἰσοδήματος ἀνωτέρου τῶν 10 τοῖς %, ἡ Κυβέρνησις, ἀντικρὺ τοῦ ἐπικρατοῦντος ἐν τῇ χώρᾳ συστήματος, σπεύδει εἰς χρηματικὴν ἐπικουρίαν. Παραλείπω τὴν Γαλλικὴν Κυβέρνησιν, ἥτις κατὰ τὸ 1861 εἰς διάδοσιν τῶν πρὸς ἀποξήρανσιν τῶν ἐλῶν ἀπαιτουμένων γνώσεων, ἀνεδέχθη τὴν κατ' ἔτος πληρωμὴν 25,500 φρ. διὰ τὴν καλλιέργειαν ἰδιωτικοῦ ἐλώδους κτήματος εἰς παραδειγματισμὸν τῶν περιοίκων (Daloz Οἰκονομικὸς ὀργανισμὸς 25).

Πᾶσα ἡ ἀνωτέρω ἐν κεφαλαίῳ ἔρευνα ἀποδεικνύει τὰς διαστάσεις, ὧν ἡ γεωργικὴ οἰκονομία εἶναι δεκτικὴ. Βεβαίως διὰ πολλοὺς τόπους πρόκειται οὐσιωδῶς περὶ μέλλοντος καὶ ἡ ἀπλουστέρα μέθοδος εἶναι νὰ περιμένῃ τις τὸν χρόνον, ὅστις εἶναι ὁ σοφώτατος. Ὑπάρχουσι χώραι, ἐν αἷς πρέπει ἡ ὑπομονὴ νὰ ὀχυρωθῇ διὰ μεγάλης καρτερίας καὶ

χώραι, ἐν αἷς αἱ Κυβερνήσεις ἐπαγγέλλονται τὰ ἔργα τῶν θαυματοποιῶν. Ὑπάρχουσι χώραι, αἵτινες τρέχουσι τόσον ταχέως πρὸς τὴν πρόοδον, ὥστε οἱ ἐκ γενετῆς ἢ ἐξ ἐπαγγέλματος πολιτικοὶ ἱατροὶ ἴστανται ἐκπεπληγμένοι ἐνώπιον τοῦ παραδόξου φαινομένου, καθ' ὃ ἡ τυφλὴ κατ' αὐτοὺς τύχη δίδει εἰς τὸν λαὸν μεγάλους ἀρχηγούς, βιομηχάνους ἢ ξυλοσχίστας (Pitt, Lincoln). Ὑπάρχουσι καὶ ἄλλαι χώραι, ἐν αἷς ἡ Πολιτεία, μέσος ὄρος τῆς διανοητικῆς τοῦ ἔθνους ἱκανότητος, ἔχει εὐρὺ στάδιον εἰς ἐπίδρασιν ἐπὶ τῶν ὑπὸ δυσκολωτέρους ὄρους διατελουσῶν ὁμάδων τῆς κοινωνίας. Ἐκαστος λαὸς εἶναι ὅ,τι δύναται. Ὅποιος εἶναι ὁ Ἑλληνικός;

Ἐκ τῶν διαφόρων συστημάτων, τὰ ὁποῖα ἠδύνατο νὰ μελετηθῶσι ἐπὶ τῆς γεωργικῆς ἐκπαιδεύσεως, ἡ ἔλλειψις τοιαύτης ἴσως ἀποτελεῖ τὸ πρῶτον. Ἡ Κυβερνητικὴ, φιλανθρωπικὴ, ἐπιχειρηματικὴ διδασκαλία ἔρχονται κατόπιν. — 1). ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν τοῦ πρώτου συστήματος, ἡ Ὀλλανδία ἀπέδειξεν, ὅτι δὲν κατέκτησεν εἰς μάτην ἐπὶ τῶν κυμάτων τοῦ Ὠκεανοῦ τὴν γῆν, τὴν ὁποῖαν ἐδημιούργησε ἡ φιλοπονία τῶν κατοίκων τῆς. Ὅπως δὴποτε, τὸ σύστημα τοῦτο ἔχει ἀναγκαῖον λόγον ὑπάρξεως ἢ ἐν λαῷ βαρβάρῳ ἢ ἐν λαῷ λίαν ἀνεπτυγμένῳ, ὅτε, δηλαδή, ὁ γεωργὸς ἢ διατελεῖ δέσμιος τοῦ παρελθόντος ὑπὸ τὸ βάρος τῶν παραδόσεων, ἢ εἶναι εἰς τοσοῦτον ἀνεπτυγμένος, ὥστε παρακολουθεῖ τὰς προόδους τῆς ἐπιστήμης μετὰ σταθερότητος ἐγγυωμένης αὐτῷ τὴν θέσιν τῆς ἐμπροσθοφυλακῆς εἰς τὸ μέγα σῶμα τῆς βιομηχανικῆς καθόλου στρατιᾶς.

2). Τὸ δεύτερον σύστημα ἀπαντᾶται ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων. Οἱ θεοὶ ἐδίδασκον καὶ ἐν Αἰγύπτῳ καὶ ἐν Ἑλλάδι τὴν γεωργίαν. Ἐνῷ ἡ Ἰσις, ἡ Δήμητρα, ἡ Ἀθηνᾶ διδάσκουσι τὴν καλλιέργειαν τοῦ σίτου, τῆς ἐλαίας, ὁ Ὄσιρις ἐφευρίσκει τὸ ἄροτρον καὶ ὁ Βάκχος καλλιεργεῖ τὴν ἄμπελον. Μέχρι σήμερον ἔτι, ἐν Κίνα οἱ υἱοὶ τοῦ Οὐρανοῦ, εἰς ἀνάμνησιν τῶν ἀρχαίων ἡμερῶν τῆς καταγωγῆς αὐτῶν, διευθύνουσιν ἅπαξ τοῦ ἔτους τὸ ἄροτρον. Περὶ τῆς Εὐρώπης

δὲν γνωρίζω τι ἀνάλογον, ἐκτὸς τῆς καὶ ἐπὶ ἄλλων βιομηχανιῶν ἀπαντωμένης ἰδανικῆς προστασίας τῶν βασιλέων, ὡς ἂν ἡ τῶν νόμων ἦτο ἀνεπαρκῆς. — Τῆς Κυβερνητικῆς διδασκαλίας τὸ τελειότερον δεῖγμα ἀνεπτύχθη ἐν Γερμανίᾳ. μεταφυτευθὲν δὲ ἐν Ἑλλάδι, ἀπέτυχεν οἰκτρῶς ἐν Τίρυνθι. Ἐν τούτοις, δὲν πρέπει νὰ κρίνη τις ἐπιπολαιῶς περὶ ὅλου τοῦ συστήματος, καθὼς ἐξ ὄνουχος τὸν λέοντα, διότι δυνατὸν καὶ ὁ ὄνουξ αὐτὸς νὰ ἀνήκη εἰς λέοντα νεκρὸν.

Ὁ ὀργανισμὸς τῆς ἐν Σαξωνίᾳ βασιλικῆς γεωργικῆς Σχολῆς τῶν Schoenfeld ἐπιβαρύνει τὸ Κράτος διὰ τῶν δαπανῶν τῆς ἐγκαταστάσεως καὶ τῆς καλλιέργειας. Ἐκτὸς τοῦ ἐθνικοῦ κτήματος, ὅπερ προσδιωρίσθη εἰς χρῆσιν τῆς σχολῆς ταύτης, ἰδιαιτέρον κεφάλαιον ὠρίσθη ἐφάπαξ διὰ τὰς ἐνιαυσίους τοῦ καταστήματος δαπάνας. Ἐκ τῶν μαθητῶν τὸ πέμπτον μόνον εἰσὶν ὑπότροφοι, οἱ λοιποὶ πληρώνουσι κατ'ἔτος 25 ἢ 50 τάλληρα καὶ ἂν ὦσιν ἀλλοδαποὶ 100. Ἡ ἐνδυμασία ἐν γένει εἰς βάρος τῶν μαθητῶν. Εἶναι δεκτοὶ ἐν τῇ Σχολῇ καὶ ἐξωτερικοὶ μαθηταὶ ἐπὶ ἓνα μόνον χειμῶνα ἀντὶ 20 τάλληρων διὰ τὴν διδασκαλίαν καὶ 30 διὰ τὴν τροφήν καὶ τὴν κατοικίαν.

Ἡ ἐν Βυρτεμβέργῃ βασιλικὴ ἀγρονομικὴ καὶ δασικὴ Ἀκαδημία τοῦ Hohenheim περιλαμβάνει ἑκτασιν 23,300 στρεμμάτων ἐθνικῆς γῆς, ἐξ ὧν 20,000 καλύπτονται ὑπὸ δάσους. Ἡ ἐθνικὴ αὕτη ἰδιοκτησία ἐδόθη προἰξ εἰς τὴν ἀκαδημίαν ταύτην, τῆς ὁποίας αἱ δαπάναι μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τῶν εἰσοδημάτων συμπληροῦνται ὑπὸ τῆς ἐπικρατείας. Οἱ Βυρτεμβέργιοι μαθηταὶ πληρώνουσι διὰ τροφήν καὶ κατοικίαν ἐξήκοντα μὲν φλωρίνια, εἰάν ἀνήκωσι εἰς τὸ δασικὸν τμήμα, ἑκατὸν δὲ, εἰάν ἀκολουθῶσι τὰ καθαρῶς ἀγρονομικὰ μαθήματα. Οἱ ξένοι μαθηταὶ ὑποχρεοῦνται εἰς τριπλασίαν καταβολήν. Ὀλίγων γεωργικῶν τῆς ἀλλοδαπῆς ἐκπαιδευτηρίων ἡ μελέτη δύναται νὰ ἀποβῇ τόσον ὠφέλιμος, ὅσον ἡ τῆς ἐν Hohenheim Ἀκαδημίας μετὰ τῆς συμπληρούσης αὐτὴν ὑποδεεστέρας πρακτικῆς σχολῆς.

Βεβαίως δὲν ἔχω σκοπὸν, νὰ ἀπαριθμήσω ἅλα τὰ γεωρ-

γικὰ σχολεῖα, ὅσα στηρίζονται ἐπὶ ἀναλόγων πρὸς τὰς ἐκτεθείσας βάσεις. Οὐδὲ μεγάλη ὠφέλεια ἔσεται ἐκ τῆς περαιτέρω ἀναλύσεως τοῦ ὑπὸ τὴν ἐποψιν ταύτην μηχανισμοῦ τοῦ ἐν Τίρυνθι γεωργικοῦ σχολείου. Ὅταν ὁ Royer κατὰ τὸ 1844 ἐπεσκέφθη τὴν Γερμανίαν, ἐπιφορτισθεὶς ὑπὸ τῆς Γαλλικῆς Κυβερνήσεως, ἵνα μελετήσῃ τὰς ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ γεωργικὰς προόδους, ἔκρινε τὴν Βυρτεμβέργιον ἐκπαίδευσιν τελειοτέραν τῆς Πρωσικῆς καὶ ἀπέδωκε τὸ φαινόμενον τοῦτο εἰς τὸν λόγον, ὅτι ἡ γεωργικὴ ἐκπαίδευσίς ἐν Βυρτεμβέργῃ μὲν ἀνῆκεν εἰς τὸ κράτος, ἐν Πρωσίᾳ δὲ τὸ κράτος ἀπλῶς συνέδραμε τὰς γεωργικὰς σχολὰς. Θέλομεν ἰδεῖ, ὅτι ἡ γνώμη του αὐτοῦ ὀλίγον ἐπηρέασε τὰ μεταγενέστερα τῆς Γαλλικῆς κυβερνήσεως γεωργικὰ μέτρα.

3). Τὸ τρίτον σύστημα ὑπενθυμίζει τὸν στενὸν σύνδεσμον, ὅστις πρέπει νὰ ὑφίσταται μεταξὺ τῶν εὐνοουμένων τῆς τύχης κοινωνικῶν τάξεων καὶ τῶν ἐν δυσμοιρίᾳ διατελουσῶν. Εἰς πολλὰ δὲ μέρη τῆς Εὐρώπης ἡ φιλανθρωπία ἐκίνησε σύντονον ὑπὲρ τῆς γεωργικῆς τάξεως μέριμναν. Τοιοῦτοτρόπως ἡ κόμησα Dietrichstein συνέστησε γεωργικὴν σχολὴν εἰς Trutsch, διευθυνομένην ὑπὸ τοῦ ἐφημερίου καὶ σκοποῦσαν τὴν διάδοσιν πρακτικῶν γνώσεων μεταξὺ τῶν νέων χωρικῶν. Ὁ δὲ πρίγκηψ Oettingen-Wallerstein ἐσύστησεν ἐν Koenigsaal τῆς Βοημίας παραδόσεις τῶν ὠφελιμωτέρων τοῖς χωρικοῖς γνώσεων. Εἰς τὴν αὐτὴν κατηγορίαν ὑπάγεται καὶ ἡ ἐν Groshonnossdorf κεντρικὴ τῶν ὀρφανῶν οἰκία, τὴν ὁποίαν ὁ διάκονος μὲν Lange ἐσχεδίασεν, ἡ Σαξωνικὴ δὲ βουλὴ υἱοθέτησεν, ἐπὶ σκοπῷ γεωργικῆς καὶ ἠθικῆς ἀναπτύξεως τῶν ἀπροστατευτῶν τῆς κοινωνίας τέκνων. Τὸ ἔργον τοῦ διακόνου τούτου ἔπρεπε πολλῶν ἐπισκόπων τὸν ὕπνον νὰ ἀφαιρέσῃ· καὶ τὸ ἔργον τῶν ἀντιπροσώπων τῆς Σαξωνίας, εἰς πόσων συναδέλφων των τὸ μέτωπον ἔπρεπε νὰ ἀναβιάσῃ ἐρύθημα!

Ἡ φιλανθρωπικὴ ἐπὶ τῆς γεωργίας διδασκαλία ἔλαβε τὰς μείζονας αὐτῆς διαστάσεις ὑπὸ τὸ πνεῦμα τοῦ συνεταρισμοῦ, τὸ ὁποῖον ἐν Γαλλίᾳ μὲν συνεχίγησε π. χ. τὸν

Mathieu de Dombasle και τους ιδρυτάς τῆς ἐν Rouville σχολῆς, ἐν Ἀγγλίᾳ δὲ ἔτυχε τῆς κλασικῆς αὐτοῦ ἀναπτύξεως, ὡς ὑπὸ πᾶσαν ἐπόψιν και ὑπὸ ταύτην ἀκόμη, τὴν τῆς γεωργικῆς πρὸς τοὺς ἀπορωτέρους ἐπικουρίας. «Ἐπάρχουσι, λέγει ὁ Baudrillart (Στοιχ. Γεωργικῆς Οἰκονομίας σελ. 144), ἐν Ἀγγλίᾳ τρεῖς μεγάλαι ἐταιρίαι, διαδίδουσαι τὴν γεωργικὴν ἐκπαίδευσιν εἰς μέγιστον βαθμὸν διὰ σχολείων, ἐν οἷς οἱ μισθοὶ τῶν διδασκάλων ἀπαιτοῦσι δαπάνην 10,000, και δι' ἐφημερίδων γεωργικῶν. Αἱ συνελεύσεις τῶν ἐταιριῶν τούτων εἶναι σπουδαιόταται. Τὴν ἐν Glasgow πρό τινων ἐτῶν γενομένην διαγωνιστικὴν τῆς γεωργίας ἐκθεσιν ἐπεσκέφθησαν 200,000 ἄτομα ἐπὶ 400,000 κατοίκων, μολονότι ἡ εἴσοδος δὲν ἦτο δωρεάν. Ἡ Γεωργία ἐν Ἀγγλίᾳ εἶναι λίαν δημοτικὴ και λίαν ἐντιμος».

4). Ἡ ἐπιχειρηματικὴ διδασκαλία ἀνεπτύχθη ἰδιαιτέρως ἐν Γαλλίᾳ διὰ τῆς ferme-ecole, ἀποτελεῖ δὲ ἀκριβῶς μικτόν τι σύστημα, ἐν ᾧ ἡ Κυβέρνησις συμπράττει μετὰ τοῦ ἀτόμου. Ὁ σκοπὸς τοῦ εἰσαγαγόντος τὸ σύστημα τοῦτο ἐν Γαλλίᾳ διατάγματος τῆς 3 Ὀκτωβρίου 1848 ἀποβλέπει τὴν ἐν ἐκάστῳ νομῷ ἰδρυσιν τοιούτων γεωργικῶν σχολείων, ἐντὸς ἰδιωτικῶν κτήσεων ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τῶν κυρίων ἢ τῶν μισθωτῶν αὐτῶν. Οἱ μισθοὶ τοῦ διευθυντοῦ και τῶν διδασκάλων βαρύνουσι τὴν Κυβέρνησιν (5,900 φρ. καθ' ἕκαστον σχολεῖον), ἐπίσης οὐσιῶδες μέρος ἐκ τῆς πρὸς συντήρησιν τῶν μαθητῶν δαπάνης (175 φρ. δι' ἕκαστον) και περιπλέον χρηματικὰ βραβεῖα, διανεμόμενα τοῖς μαθηταῖς ἀναλόγως τῆς ἀξίας αὐτῶν (75 φρ. ἀναλογοῦσιν ἐκάστῳ). Τὸ λοιπὸν τῆς ἐπιχειρήσεως εἶναι εἰς λογαριασμὸν τοῦ ἐπιχειρηματίου, διότι αὐτὸν ὀρῶσι τὰ κέρδη και αἱ ζημίαι.

Παρά τὸ σύστημα τοῦτο, τὸ ὁποῖον κατέχει τὴν κατωτάτην βαθμίδα, ἐκάνονισθη ἐν Γαλλίᾳ και τὸ προεξετασθὲν ἤδη καθαρῶς Κυβερνητικὸν, διὰ τῆς εἰς βάρος τῆς ἐπικρατείας ὀργανισθείσης ἀνωτέρας γεωργικῆς ἐκπαίδεψεως ἐν ταῖς écoles regionales και ἐν τῇ ἀγρονομικῇ Ἀκαδημίᾳ τῶν Βερσαλιῶν. Μόνον δὲ τὸ ἀνώτατον τοῦτο ἐκπαιδευτήριον

ἐπεβάρυνε κατὰ τὸ 1850 τὸν δημόσιον τῆς Γαλλίας θησαυρὸν διὰ φρ. 284,600.

Μεταξὺ τῶν συστημάτων τούτων δύναται νὰ ἐκλέξη ἡ Ἑλλάς. Ἐν τούτοις τὸ μέλλον ἀνήκει εἰς τὸν συνεταιρισμὸν τοῦ πνεύματος τῆς ἐπιχειρήσεως, τοῦ πνεύματος τῆς φιλανθρωπίας και τοῦ πνεύματος τῆς πολιτείας. Ἡ κυρία ἰδέα τοῦ συνεταιρισμοῦ τούτου ὑποβληθήσεται ὅσον οὐπω εἰς τὸ Ἑλληνικὸν κοινοβούλιον ὑπὸ τὸν τίτλον «ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΕΩΡΓΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ».

ΠΙΣΤΩΤΙΚΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ.

Β'. — Ἐκ τῶν πιστωτικῶν καθιδρυμάτων ἡ ἀρχαιότης ἀνήκει εἰς τὴν Ἑθνικὴν Τράπεζαν, ἀρχαιότης, τὴν ὁποίαν ἡ ἐπιτυχία ἐστεφάνωσεν. Δὲν ἔχει πολλὰ τοιαῦτα ἔργα νὰ δείξη ἡ Ἑλλάς.

Τὸ μετοχικὸν κεφάλαιον τῆς Ἑθνικῆς Τραπεζῆς ἀνέρχεται εἰς 16,000,000 δραχμῶν, ὑπολογιζομένου δὲ και τοῦ ἐν γένει ἀποθεματικοῦ, ἀναβαίνει εἰς 24,641,790, ἀποτελούμενον ἐκ 16 χιλιάδων μετοχῶν, ἐκάστης τῶν ὁποίων ἡ ὀνοματικὴ ἀξία εἶναι χιλιοδραχμος. Πόσον διαφέρει ἡ πραγματικὴ! Κατὰ τὸν Ἰανουάριον 1873 ἐπωλοῦντο αἱ μετοχαὶ τῆς Ἑθνικῆς Τραπεζῆς ἀντὶ δραχμῶν 2,910. Τὸ φαινόμενον τοῦτο ἔχει διαφόρους λόγους, οἱ κυριώτεροι τῶν ὁποίων εἶναι οἱ ἑξῆς: α) εἰς ἐκάστην μετοχὴν ἀναλογοῦσι δρ. 538 $\frac{2}{10}$ ἐκ τοῦ ἀποθεματικοῦ κεφαλαίου (τακτικοῦ και ἐκτάκτου), ὅπερ κατὰ τὴν 31 Δεκεμβρίου 1872 ἀνέβαινεν εἰς δραχ. 8,641,790. β) δι' ὅσους, τὸ ἐμπόριον τῶν πιστωτικῶν ἀξιῶν ἀποβλέπει κυρίως τὴν τοποθέτησιν τῶν κεφαλαίων αὐτῶν και οὐχι τὴν ἐπὶ τῆς ὑψώσεως ἢ τῆς ἐκπτώσεως τῶν τιμῶν κερδοσκοπίαν, τὸ ἑκατοντάδραχμον μέρος τῆς δευτέρας ἑξαμηνίας τοῦ 1872 ἀποφέρει τόκον

ἐπὶ τῆς τρεχούσης τῶν μετοχῶν ἀξίας (δραχ. 2,910) ἢ σχεδὸν τοῖς $\frac{1}{10}$, ὅπερ δὲν εἶναι κέρδος ἀπὸ σκοποῦ δι' ὅλης αὐτοῦ περὶ τὴν τάξιν καὶ τὴν ἀκρίβειαν ἀκολουθίας. Ἡ ὑπόληψις τοῦ καταστήματος ἔρχεται κατόπιν τῶ ὄντι δὲ, ὁ περὶ τὸ μέρισμα σφυγμὸς αὐτῆς εἶναι εὐγλωττότατος. Κατὰ τὸ 1842 (ἀ' ἔξαμ.) δρ. 35, κατὰ τὸ 1852 (ἀ' ἔξαμ.) δραχ. 42,50, κατὰ τὸ 1862 (ἀ' ἔξαμ.) δρ. 57,50, κατὰ τὸ 1872 (β' ἔξαμ.) δρ. 100! Κατὰ τὰς πρώτας δεκαετίας ἡ πρόοδος ἔχει τι ὀμαλὸν, κατὰ τὴν τελευταίαν ἔχει τί ὀρμητικόν.

ὑπὸ πολλὰς ἐπόψεις δύνανται αἱ μετοχαὶ τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος νὰ ἀνθέξωσιν εἰς τὴν σύγκρισιν αὐτῶν πρὸς τὰς μετοχὰς τῆς Γαλλικῆς τραπέζης. Ἐνῶ ἡ ζωὴ τῆς τελευταίας χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ 1800 καὶ αἱ μετοχαὶ τῆς εἶναι χιλιοφραγχοί, κατὰ μὲν τὴν περίοδον 1860—1863 ἡ τιμὴ τούτων ἀνέβη εἰς φρ. 2,958, κατὰ δὲ τὴν ἐπομένῃν περίοδον 1864—1868 εἰς φρ. 3,734, ἦτοι κατὰ μέσον ὄρον (1858—1870) φρ. 2,950. ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῶν μερισμάτων, ἀπὸ τοῦ 1858—1870 τὸ κατώτατον ἀπαντᾶται ἐν ἔτει 1868 (φρ. 90), ἦτοι 2,84 τοῖς $\frac{1}{10}$ ἐπὶ τῆς κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἀξίας τῆς μετοχῆς (φρ. 3,168) καὶ τὸ ἀνώτατον κατὰ τὸ 1864 (φρ. 200) ἦτοι 5,93 τοῖς $\frac{1}{10}$ ἐπὶ τῆς συγχρόνου ἀξίας τῆς μετοχῆς (φρ. 3,666). — Περὶ ἕργος εἶναι ἡ σύγκρισις τοῦ τόκου τῆς κυκλοφορούσης ἀξίας τῶν μετοχῶν τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος πρὸς τὸν ἐπὶ τῆς αὐτῆς βάσεως τόκον τῶν λοιπῶν μεγάλων τοῦ κόσμου τραπεζῶν. Τοιοῦτοτρόπως, ἡ Ἀγγλικὴ π. γ. τράπεζα δίδει τόκον $3\frac{1}{4}$ τοῖς $\frac{1}{10}$ ἐπὶ τῆς κυκλοφορούσης ἀξίας τῶν μετοχῶν αὐτῆς, ἡ Ἰταλικὴ 4 τοῖς $\frac{1}{10}$, ἡ Βελγικὴ $4\frac{1}{2}$ τοῖς $\frac{1}{10}$, ἡ Πρωσικὴ 5—6 τοῖς $\frac{1}{10}$. Ὡς τοποθέτησις λοιπὸν κεφαλαίων ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα τῆς Ἑλλάδος προηγεῖται ὅλων τούτων, διότι δίδει εἰς τοὺς κεφαλαιούχους αὐτῆς 7 τοῖς $\frac{1}{10}$.

Τὸ μεταλλικὸν τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς δύναται νὰ διαιρεθῇ εἰς τρεῖς κατηγορίας, διότι κατὰ τὴν 31 Δεκεμβρίου 1872 εὐρίσκεται ἢ ἐν Ἀθήναις (δρ. 3,180,816.82), ἢ ἐν

τοῖς ὑποκαταστήμασιν αὐτῆς (10,196,161.91), ἢ παρὰ τοῖς ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ ἀνταποκριταῖς τῆς (7,074,111.63) τὸ ὅλον δραχ. 20,454,190.36. Ἐν τούτοις κατὰ τὸ 1862 δὲν ὑπερέβαινε τὰ 6,716,000 καὶ κατὰ τὸ 1852 τὸ 1,800,000.

Τὸ εἰς τραπεζικὰ γραμμάτια χρέος τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς πρὸς τοὺς κομιστὰς αὐτῶν ἀναβαίνει κατὰ τὴν 31 Δεκεμβρίου εἰς δραχ. 31,796,012, ἐνῶ κατὰ τὸ 1862 ἀνήρχετο εἰς 12,648,000 καὶ κατὰ τὸ 1852 εἰς 2,247,000. Ἐν πρώτοις ποιεῖ αἴσθησιν, ὅτι ἡ μεταξὺ τοῦ μεταλλικοῦ καὶ τῶν Τραπεζικῶν γραμματίων ἀναλογία δὲν ἀκολουθεῖ τὴν αὐτὴν πρόοδον κατὰ τὰς ἀνωτέρω περιόδους. Ἐὰν ὑπολογίσωμεν μόνον τὰ ἑκατομμύρια, κατὰ τὰς δύο πρώτας περιόδους, τὸ μεταλλικὸν εἶναι πρὸς τὰ τραπεζικὰ γραμμάτια ὡς 1 : 2, ἐνῶ κατὰ τὴν τελευταίαν εἶναι ὡς 1 : $1\frac{1}{2}$. Εἶναι ἄρα γε σημεῖον ἐλλείψεως ἐργασιῶν; Ἡ Τράπεζα ἠδύνατο (Νομ. 12 Δεκεμβ. 1861 ἀρθ. 4) νὰ ἐκδώσῃ τραπεζικὰ γραμμάτια μέχρις ἀκόμῃ 13 περίπου ἑκατομμυρίων.

Αἱ κυριώτεραι ἐργασίαι τῆς Τραπεζῆς δύνανται νὰ διαιρεθῶσιν εἰς τέσσαρας κεφαλαιώδεις κατηγορίας· εἰς ἀνοικτοὺς λισμοὺς, εἰς χαρτοφυλάκιον (προεξοφλήσεις), εἰς δάνεια ἐπ' ἀκινήτων καὶ εἰς δάνεια πρὸς τὴν Κυβέρνησιν.

Οἱ ἀνοικτοὶ πρὸς ἰδιώτας λισμοὶ ἀναβαίνουνσι κατὰ τὴν 31 Δεκεμβρίου 1872 εἰς δραχ. 19,188,646.94, κατὰ τὸ 1862 εἰς 9,545,634 καὶ κατὰ τὸ 1852 εἰς 4,286,152. — Τὸ χαρτοφυλάκιον μαρτυρεῖ τὸν βαθμὸν τῆς ἐν τῇ ἰδιαιτέρᾳ ἐμπορικῇ κυκλοφορίᾳ ἀναμίξεως τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς. Περιεῖχεν οὕτως ἀξίαν κατὰ τὴν 31 Δεκεμβρίου τοῦ 1872 δραχ. 13,610,568.68, τοῦ 1862 δρ. 5,425,352.46 καὶ τοῦ 1852 δρ. 1,475,992.27. — Τὰ ἐπ' ἀκινήτων δάνεια ἀναβαίνουνσι κατὰ τὸ 1872 εἰς δρ. 6,793,449.77, ἐνῶ κατὰ τὸ 1862 ἦσαν δραχμ. 6,593,527 καὶ κατὰ τὸ 1852 δραχ. 1,475,992.27. — Τέλος τὰ δάνεια πρὸς τὴν Κυβέρνησιν κατὰ τὸ 1872 ἀναβαίνουνσι εἰς 18,054,669.58, ἐνῶ κατὰ τὸ 1862 ἦσαν 2,820,000 καὶ κατὰ τὸ 1852 μηδέν!

Ἐάν συγκρίνωμεν τὴν πρόοδον τῶν ἐργασιῶν τούτων, ἐντὸς εἰκοσαετίας, τὸ μὲν χαρτοφυλάκιον ὑπερεννεαπλασιάσθη, οἱ δὲ ἀνοικτοὶ λίσμοι καὶ ἡ ἐπ' ἀκινήτων πίστις σχεδὸν ἐπενταπλασιάσθησαν, τὰ δὲ πρὸς τὴν Κυβέρνησιν δάνεια δεικνύουσι πόση δύναμις ἀφηρέθη ἐκ τῆς βιομηχανίας.

Μελετῶντες ὑπὸ ἄλλην ἐπόψιν τὰ μυστήρια τῶν ἀριθμῶν, δυνάμεθα νὰ συγκρίνωμεν τὰ καθ' ἅπαν τὸ ἔτος 1872 ἀκαθάριστα εἰσοδήματα τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς καὶ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως. Ἐνῶ τὸ τῆς Τραπεζῆς ἀνέβη εἰς 3,044,393, τὸ τῆς Κυβερνήσεως προϋπελογίσθη εἰς δραχ. 35,695,357. Ἡ μεταξὺ αὐτῶν ἀναλογία εἶναι ὡς 1 : 7 $\frac{1}{2}$ περίπου. Ἐν τούτοις ἡ διὰ τὴν παραγωγὴν τῶν εἰσοδημάτων τούτων δαπάνη, ἐπὶ μὲν τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς ἀναβαίνει (ἐγκαταστάσεις, καταβολαί, διαχειρίσεις, ἀμοιβαί, συντάξεις) εἰς δρ. 1,784,753, ἐπὶ δὲ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως (λίσμοι ὑπουργείου Οἰκονομικῶν καὶ Διοικήσεως φόρων) προϋπελογίσθη εἰς δρ. 3,835,015, ἥτοι εἶναι ὡς 1 : 2 $\frac{1}{11}$ περίπου. Ἡ διαφορὰ εἶναι προφανῆς καὶ συγχρόνως ἐνδεικτικῆ. Οὐχὶ ὅτι ἡ τραπεζικὴ ἐργασία εἶναι πολυτιμωτέρα, ἀλλὰ διότι, ἐάν ἐκαθαρίζετο καλλίτερον ἡ Κυβερνητικὴ μηχανή, θὰ ἦν καὶ μᾶλλον ἔτι ἀποτελεσματικῆ.

Ὅπωςδήποτε ἴνα κατὰ τὸ ἔτος 1872 ἀπολαύσωσιν οἱ μέτοχοι τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς δραχ. 3,259,640, ἐδαπάνησαν δρ. 1,784,753. Ἴνα ἀπολαύσωσι δὲ οἱ μέτοχοι τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπικρατείας δρ. 31,860,342, ἐχρειάσθησαν δρ. 3,835,015. Οἱ μέτοχοι τῆς Τραπεζῆς μετεχειρίσθησαν τὸ καθαρὸν εἰσόδημά των εἰς τὰς οἰκογενείας των· αὐτοὶ γνωρίζουσι κατὰ πόσον ὠφελίμως. Οἱ μέτοχοι τῆς Ἑλλάδος ἐδαπάνησαν τὸ ἑαυτῶν εἰς τὸ πολιτικὸν των σῶμα (Νομοθετικῆ, Ἐκτελεστικῆ, Δικαστικῆ ἐξουσία, μέχρι τοῦ τελευταίου κρίκου τῆς ἀλύσεως)· ὑπολείπεται νὰ ἀποδειχθῇ κατὰ πόσον ἐπέτυχεν ὁ σκοπός.

ΠΕΡΙ

ΧΑΡΤΟΣΗΜΑΝΣΕΩΣ ΜΕΤΟΧΙΚΩΝ ΤΙΤΛΩΝ

Τὸ ὑπουργεῖον τῶν Οἰκονομικῶν ἀνεκοίνωσε τελευταῖον διὰ τῆς Διοικητικῆς Ἀστυνομίας πρὸς τὰς ἐν Ἀθήναις ἰδρυμένας ἀνωνύμους ἐταιρίας διαφόρους διατάξεις τῶν περὶ χαρτοσήμου νόμων καὶ ἀπήτησε τὴν ἐφαρμογὴν τούτων ἐπὶ ἀπειλῇ ἀνακλήσεως τῆς χορηγηθείσης εἰς τὰ καταστατικά τῶν ἐταιριῶν ἐγκρίσεως.

Ἀνεξαρτήτως τοῦ ζητήματος ἀν ἡ Διοικητικὴ Ἀστυνομία εἶναι ὁ κανονικὸς ἀντιπρόσωπος τῶν Οἰκονομικῶν τοῦ Κράτους εἰς τοιοῦτου εἶδους ὑποθέσεις, ἐξεστατέον καθίσταται κατὰ πόσον τοιαύτη τοῦ ὑπουργείου ἀπαίτησις στηρίζεται ἐπὶ τῶν ὑπαρχόντων θεσμῶν. Ἴδου πῶς ἀνεπτύχθησαν οὗτοι ἱστορικῶς.

Κατὰ μὲν τὴν 14 Αὐγούστου 1836 ἐξεδόθη ὁ ἀποτελῶν τὴν βάσιν τοῦ προκειμένου θέματος νόμος, ὅστις ἐν ἄρθρῳ 29 ὀρίζει, ὅτι ὑπόκεινται εἰς χαρτόσημον ἀξίας (§ 8) «αἱ ἀποδείξεις συμμετοχῆς εἰς ἐμπορικὰς καὶ τραπεζικὰς ἐργολαβίας καὶ τὰ γραμμάτια καὶ ἀποδεικτικά, ἐφ' ὧν πληρόνεται τὰ κέρδη αὐτῶν» (§ 9) αἱ ἀποδείξεις τῆς ἐξασφαλίσεως καὶ τῆς δι' αὐτὴν πληρωμῆς (§ 10) αἱ συναλλαγματικά, τὰ ἐντάλματα πληρωμῆς, αἱ ὁμολογίαι καὶ ἐν γένει ὅλα τὰ ἔγγραφα τὰ περιέχοντα ὑποσχέσεις καὶ διαταγὰς πληρωμῶν καὶ κυκλοφοροῦντα ἐντὸς τῆς ἐπικρατείας.» Ἡ ἐννοία τοῦ νομοθέτου περιορίζεται εἰς τὴν χρηματικὴν τοῦ ἐγγράφου ἀξίαν, διὰ τοῦτο ἐν ἄρθρῳ 30 ἀπαιτεῖται ἡ ἀκριβὴς ταύτης σημείωσις. Ἐν τούτοις τὸ ἄρθρον 31 ἐκ τῆς ὄψεως ταύτης κανονίζει περὶ ὄλων τῶν ἄλλων, ἐκτὸς τῶν ἀποδείξεων τῆς συμμετοχῆς, μεθερμηνευομένων ἐν τῇ νέα οἰκονομικῇ γλώσσῃ εἰς τίτλους μετοχῶν.

Κατὰ δὲ τὴν 27 Δεκεμβρίου 1836 ἐξεδόθη ἕτερος νόμος, ὅστις, ἐνῶ ἐν ἄρθρῳ 1 ἀναφέρει, ὅτι «τὰ τέλη τοῦ χαρτοσήμου ἐπὶ τῶν ἐμπορικῶν ἐγγράφων τῶν διαλαμβανομένων ἐν τῷ ἄρθρῳ 29 § 8, 9, 10 τοῦ περὶ χαρτοσήμων νόμου θέλουν εἶσθαι εἰς τὸ ἕξῃς διὰ τὰς συναλλαγματικὰς», παραλείπει ἅπασαν τὴν ἀκολουθίαν τῶν λοιπῶν ἐγγράφων. Τὸ κενὸν τοῦτο ἐπληρώθη διὰ τοῦ νόμου ΓΛΞ' τῆς 31 Ὀκτωβρίου 1869, ὅστις ἐν ἄρθρῳ 2 κανονίζει «τὰ τέλη τοῦ χαρτοσήμου ἐπὶ τῶν ἐμπορικῶν ἐγγράφων, τῶν διαλαμβανομένων» ἐν τῷ προμνησθέντι ἤδη ἄρθρῳ 29 § 8, 9, 10.

Ἐκ τῆς ὅλης οἰκονομίας τῶν διατάξεων τούτων ἐξάγεται ἀριδῆλως, ὅτι ἡ κυρία ἰδέα τοῦ νομοθέτου ὄρα τὴν φορολογίαν τοῦ ἐμπορίου. Οὐδὲ συγχωρεῖται ἀπόπειρα καὶ ἐναντίας ἐρμηνείας, μετὰ τὸ σαφέστατον γράμμα τῶν δύο τελευταίων νόμων, καθ' ὃ πρόκειται περὶ ἐγγράφων ἐμπορικῶν. Ἐντεῦθεν ὁμως ἐγείρεται τὸ ἕξῃς ζήτημα. "Οὐλαὶ ἄρα γε αἱ ἐν Ἀθήναις ἰδρυμένοι ἀνώνυμοι ἑταιρίαι εἶναι ἐμπορικαί; Διότι πρέπει νὰ ἀποδειχθῇ ἡ ἐμπορικότης αὐτῶν, ἵνα θεωρηθῶσι τὰ ἐγγραφά των ὡς ἐμπορικὰ καὶ ἐπομένως φορολογήσιμα.

Ἡ ἰδέα, ὅτι πᾶσα ἀνώνυμος ἑταιρία εἶναι καὶ ἐμπορικὴ, ἐπιδέχεται πλείστων ἀμφισβητήσεων. Ἡ ἀνωνυμία ἐν ταῖς ἑταιρίαις εἶναι ἔνδυμα, δὲν ἀποτελεῖ τὸ πρᾶγμα. "Οταν συνεταιρίζωνται τὰ κεφάλαια καὶ οὐχὶ τὰ πρόσωπα, δὲν πρόκειται περὶ ὀνόματος προσώπων, ἀλλὰ περὶ δυνάμεως κεφαλαίων. Ἐκ τοῦ ὅτι ταῦτα διαιροῦνται εἰς μετοχὰς δὲν ἔπεται, ὅτι καθίσταται ἡ ἑταιρία ἐμπορικὴ. «Τοιαύτη θεωρία, λέγει ὁ Troplong (περὶ Ἑταιρίας § 143), οὔτε προτάσεως εἶναι ἀξία. Ἡ ἑταιρία εἶναι ἐμπορικὴ ἢ πολιτικὴ ἐκ τοῦ σκοποῦ καὶ οὐχὶ ἐκ τοῦ μηχανισμοῦ αὐτῆς.» Καὶ τὸ ἡμέτερον δὲ δίκαιον οὐδεμίαν ἐκ τῆς ἐπόψεως ταύτης παρέχει δυσκολίαν, καθ' ἣ ἤδη ἀπεδείχθη ἐν σελ. 11 σημ. 2 τοῦ προηγουμένου φυλλαδίου. Τὸ οὐσιῶδες πάντοτε εἶναι ἂν τὰ κεφάλαια ἐργάζωνται τὴν ἐμπορίαν. Δὲν ἀρκεῖ δὲ ὁ σκο-

πὸς τοῦ κέρδους, ἵνα μεταδώσῃ τὸν ἐμπορικὸν χαρακτήρα. Κατ' ἀκρίβειαν πᾶσα πρᾶξις χρηματικοῦ συμφέροντος ἀνήκει εἰς τὴν καθολικὴν τοῦ ἐμπορίου ἔννοιαν· ἀλλ' ὁ νομοθέτης ἐδημιούργησεν εἰδικωτέραν περὶ τούτου ἔννοιαν, ὥστε, ὅταν ὁμιλεῖ περὶ ἐμπορικότητος, ἀναγκαίως εἰς ταύτην ἀναφέρεται.

Μεταξὺ τῶν διαφόρων ἀνωνύμων ἑταιριῶν, αἵτινες κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ οἰκονομικοῦ τῆς Ἑλλάδος βίου ἀνεφάνησαν, αἱ μεταλλευτικαὶ ἑταιρίαι ἀποτελοῦσι τὸν μείζονα ἀριθμὸν, αἱ τραπεζικαὶ καὶ αἱ ἀσφαλιστικαὶ τὸν ἐλάσσονα. Οὐδεμία ἀμφιβολία περὶ τῆς ἐμπορικῆς φύσεως τῶν δύο τελευταίων κατηγοριῶν. Ἐν τούτοις καὶ ὡς πρὸς ταύτας πρέπει νὰ γείνη διάκρισις μεταξὺ τῶν πρὸ τοῦ νόμου τοῦ 1869 καὶ τῶν μετ' αὐτὸν, διότι ὡς πρὸς τὰς πρώτας, οἱ ἀρχαιότεροι τίτλοι τῶν μετοχῶν αὐτῶν, οὐδόπως, ὡς ἐξετέθη, διατιμηθέντες διὰ τῶν νόμων τῆς 14 Αὐγούστου καὶ τῆς 27 Δεκεμβρίου 1836, μόνον δι' εἰδικῆς διατάξεως δύνανται νὰ ὑποβληθῶσιν εἰς φορολογίαν διὰ τὸν ἀπλούστατον λόγον, ὅτι, ἀφοῦ κατὰ κανόνα οἱ νόμοι ρυθμίζουσι τὸ μέλλον, ὁ νόμος τοῦ 1869 εἶχε ὑπ' ὄψιν μόνον τὰς μετ' αὐτὸν ἐκδοθησομένας μετοχὰς. Ἡ ἐναντία ἀρχή, ἐπεκτεινομένη ἐξ ἀναλογίας καὶ εἰς τοὺς λοιποὺς κλάδους τῆς φορολογικῆς νομοθεσίας, ἤθελε γεννήσει ἐκτρωματικὸν τραγέλαφον.

Τῶν δὲ μεταλλευτικῶν ἑταιριῶν ἡ νομικὴ φύσις ἀνήκει εἰς τὴν σφαῖραν τοῦ ἀστυχοῦ καὶ οὐχὶ τοῦ ἐμπορικοῦ δικαίου. Καὶ ἀληθεύει μὲν, ὅτι ἐλλείπει παρ' ἡμῖν ἡ διάταξις τοῦ ἄρθρου 32 τοῦ ἀπὸ 21 Ἀπριλίου 1810 Γαλλικοῦ περὶ μεταλλείων νόμου, καθ' ἣν ῥητῶς ἡ καλλιέργεια τῶν μεταλλείων κηρύσσεται πρᾶξις μὴ ἐμπορικὴ· ὑπάρχουσιν ὁμως ἐν ἰσχύϊ αἱ λοιπαὶ τῆς ἰδιοκτησίας ἀρχαί, καθ' ἃς ὁ καλλιεργῶν ἴδιον κτῆμα δὲν θεωρεῖται ἐμπορευόμενος. Ἀκριβῶς εἰπεῖν, περὶ τίνος πρόκειται; Τὸ ἔθνος, ἀρχικὸς τῶν μεταλλείων ἰδιοκτήτης, παραχωρεῖ τὸ δικαίωμά του εἰς ἓν ἄτομον ἢ πολλὰ ὁμοῦ, ἅτινα ἐντεῦθεν, νέοι ἰδιοκτῆται, εἴτε διὰ τῶν ἰδίων μέσων, εἴτε καθιστῶντες καὶ ἄλλους κοινωνοῦς

προβαίνουν εις τὴν καλλιέργειαν τῆς ἰδιοκτησίας αὐτῶν. Μέχρι τῆς στιγμῆς ταύτης οἱ συνιδιοκτῆται τῶν μετοχῶν κατ' οὐδὲν διαφέρουσι τῶν συνιδιοκτητῶν τοῦ ἀγροῦ. Αἱ δυσκολίαι ἀναφαίνονται εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἀρχῆς τῆς συνιδιοκτησίας, διότι ἡ μεταβίβασις αὐτῆς ἐνεργεῖται διὰ τῆς μεσολαβήσεως οὐχὶ τοῦ συμβολαιογράφου ἀλλὰ τῶν μετοχῶν. Ὑπολογίζεται ἡ ἀξία τοῦ μεταλλείου, καὶ διαιρεῖται εἰς μετοχάς· οἱ μὲν πρῶτοι ἰδιοκτῆται κρατοῦσι δι' ἑαυτοὺς ἀνάλογον ἀριθμὸν μετοχῶν, οἱ δὲ ἀγορασταὶ τῶν ὑπολοίπων γίνονται συγκύριοι ἐπ' ἀναλόγου τοῦ μεταλλείου μερίδος. Ἄρα γε, διότι ἀντὶ συμβολαίου χρησιμεύει ἡ μέθοδος τῆς μετοχῆς, ἡ ἔταιρία ἀπὸ πολιτικῆς μετετρέπη εἰς ἐμπορικὴν ;

Ἡ πλάνη εἶναι εὐεξήγητος. Οἱ ὑποστηρίζοντες τὴν ἐναντίαν ἰδέαν σταματῶσι ἐνώπιον τοῦ φαινομένου, καθ' ὃ αἱ μετοχαὶ μετὰ τὴν διάθεσίν των πρὸς τοὺς νέους ἰδιοκτῆτας ἀρπάζονται ἀπὸ τὸν ἔλκυστικὸν τοῦ ἐμπορίου τροχὸν καὶ μεταβάλλονται διὰ τῆς γοητευτικῆς ἀρμονίας τῶν περιστροφῶν του εἰς ἐμπόρευμα. Τῇ ἀληθείᾳ τὸ ἐπιχείρημα εἶναι παράδοξον· διότι τοιοῦτοτρόπως καὶ οἱ ἰδιοκτῆται δάσους ἔπρεπε νὰ θεωρηθῶσι ἔμποροι, ἀφοῦ ἡ ἐκ τῆς γῆς των ἀποκοπέσα ξυλεία μεταβάλλεται εἰς ἐμπόρευμα. Ἐὰν ἡ ἐξομοίωσις δὲν εἶναι ἐντελῶς ἀκριβῆς, τὸ βέβαιον εἶναι, ὅτι αἱ μετοχαὶ τῶν μεταλλείων εἶναι κατὰ πλειότερον, εἶναι μερίδες ἀκινήτου καὶ τίτλοι κυριότητος αὐτοῦ. Ἐὰν τινες μεταχειρίζονται αὐτὰς ὡς ἐμπόρευμα, ἄς πληρώσωσι φόρον ἐπιτηδεύματος ἐμπορικοῦ· οὐδεὶς ὁμῶς λεγέτω, ὅτι οἱ δημιουργοὶ αὐτῶν ἐμπορεύονται, διότι, ἀπ' ἐναντίας, διανέμοντες δι' αὐτῶν τὴν ἰδιοκτησίαν των, ἐκτελεῦσι πώλησιν τοῦ ἀστυκωτέρου δικαίου.

Ἐὰν τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Οἰκονομικῶν ἀξιοῖ, ἵνα οἱ τίτλοι οὗτοι τῆς κυριότητος πληρώσωσι φόρον χαρτοσήμου, καθὼς πληρόνουσι καὶ οἱ ἐνώπιον συμβολαιογράφου καταρτιζόμενοι, οὐδὲν δικαιότερον καὶ συγχρόνως αὐθαιρετώτερον, ἢ ἔπειτα δικαιότερον, διότι ἔλαί αἱ περιουσίαι πρέπει γὰρ

φέρωσι τὰ βάρη τῆς ἐπικρατείας. Τὸ Σύνταγμα (ἀριθ. 3) εἶναι ῥητὸν ὡς πρὸς τοῦτο. — Εἶπον αὐθαιρετώτερον, διότι τὸ αὐτὸ Σύνταγμα (ἀριθ. 59) δὲν ἐπιτρέπει τὴν ἀνευ νόμου φορολογίαν τῶν πολιτῶν. Ὅτι ἐπὶ τοῦ προκειμένου δὲν ὑπάρχει νόμος εἰς φορολογίαν ἐπὶ τῶν μετοχῶν τῶν ἀνωνύμων μὴ ἐμπορικῶν ἑταιριῶν καὶ ὅτι αἱ μεταλλευτικαὶ ὑπάγονται εἰς ταύτας, νομίζω, ὅτι ἱκανῶς ἐν τοῖς προηγουμένοις ἀπεδείχθη.

ΠΕΡΙ ΥΠΟΘΗΚΟΓΡΑΦΟΥ.

Ἡ κυρία τῆς Πίστεως ἔννοια στηρίζεται εἰς τὴν ἰδέαν τοῦ δίδοντος περὶ τῆς οἰκονομικῆς δυνάμεως τοῦ λαμβάνοντος. Ἐὰν ἡ ἐμπιστοσύνη μεγάλη, ἀρκεῖ ἀπλῆ ὑπόσχεσις ἐπιστροφῆς, ἵνα μεταφέρῃ τὰ ἀντικείμενα τῆς συναλλαγῆς (χρήματα ἢ πράγματα) ἀπὸ χειρὸς εἰς χεῖρα, = προσωπικὴ πίστις. Ἐὰν ἡ ἐμπιστοσύνη μικρά, ἀπαιτεῖται ἐνίσχυσις τῆς πρὸς ἐπιστροφὴν ὑποσχέσεως διὰ μεσολαβήσεως ἐνεχύρου ἢ ὑποθήκης, = πραγματικὴ πίστις.

Ἐκ φύσεως λοιπὸν τὸ τελευταῖον εἶδος τῆς πίστεως ὑποδιαιρεῖται εἰς πίστιν ἐπὶ κινήτων καὶ πίστιν ἐπὶ ἀκινήτων. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐπακλήτου πίστιν, ἀνευρίσκουμεν αὐτὴν ἀφ' ἧς ἐποχῆς, πρὸ τοῦ Σόλωνος ἤδη, ἐτίθεντο ἐν Ἀθήναις λίθινοι ἢ ξύλινοι ἐπὶ τῶν ἀγρῶν ἐπιγραφαὶ (ἔροι), δηλοῦσαι τὸ βαρύνον ἕκαστον χρέος. Καθὼς δὲ παρατηρεῖ ὁ Boeckh (Πολιτικὴ Οἰκονομικὴ τῶν Ἀθηναίων Α'. 12), «ἐκπαλαι διατηροῦντο ἐν Ἑλλάδι βιβλία διὰ τὴν ἐγγραφὴν τῶν χρεῶν ἀνάλογα πρὸς τὰ νεώτερα τῶν ὑποθηκῶν βιβλία». Ὅπως δ' ἦποτε ἡ μεταβίβασις τῆς Ἑλληνικῆς λέξεως ὑποθήκη διὰ τῆς Ῥώμης (hypotheca) εἰς τὴν νεωτέραν Εὐρώπην (die Hypothek, l'hypothèque) ἐξηγεῖ τὴν Ἑλληνικὴν καταγωγὴν τῆς ἐπακλήτου πίστεως, ἥτις, μετατραπείσα ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων εἰς ἀπόκρυφόν τινα σχέσιν μεταξύ δανειστοῦ καὶ ὀφειλέτου ἀγνωστον εἰς τὸ κοινόν, ἐρρίφθη ὑπὸ τῶν Γερμανῶν εἰς τὸ ἀρχαῖον τῆς Ἑλληνικῆς δημοσιότητος στάδιον μετὰ τῆς ἐπιτυχίας, ἣσαν ἐπέτρεπε ἡ νεωτέρα τῆς κοινωνίας ἀνάπτυξις. Τοιοῦτοτρόπως

ἀναχωρηθεῖσα ἡ ἀρχαία τῆς Ἑλλάδος ὑποθήκη, ἐπανήλθε κατὰ τὸ 1835 εἰς τόπους παλαιότερον γνωρίμους.

Ἐὰν διὰ τοῦ συστήματος τῆς ὑποθήκης ἡ ἀκίνητος ἰδιοκτησία προσηρμόσθη θετικώτερον εἰς τὸ μέγα τῆς πίστεως ἄρμα, ἐμετριάσθη μὲν ἐντεῦθεν ἡ δυσκίνησις αὐτῆς, δὲν ἠδυνήθη ὁμως ἡ μηχανὴ νὰ συμβαδίσῃ μετὰ τῆς λοιπῆς τῶν πιστωτικῶν ἀξιών ἀκολουθίας, ἡ ταχύτης τῶν ὁποίων περιέλαβε σύμπασαν τὴν προοδευτικὴν τῆς νέας κοινωνίας οἰκονομικὴν ζωὴν. Συνέβαινε λοιπὸν τὸ ἐξῆς παράδηξον, ὅτι, ἐνῶ ἡ ἀκίνητος ἰδιοκτησία εἶναι ἡ σταθερωτέρη βᾶσις, ἐμυκτηρίζετο ὑπὸ τῶν διὰ μέσου αὐτῆς ἀστραπηδῶν φευγόντων ἐλαφρῶν τῆς πίστεως ἀνέμων. Παρατηρήθη ὁμως ἐν τῇ πολιτικῇ, ὅτι, ὅσον ἐπιτείνεται ἡ ὕβρις, τόσον προσεγγίζει ἡ ἐπανάστασις. Ὅταν οἱ ἰδιοκτῆται τῆς γῆς ἐκμηδενίζονται ὑπὸ τῶν περιστάσεων, εἰς τοιούτων ἔμπορος ἀρκεῖ νὰ ἐπισκιάσῃ ὁλόκληρον ὁμάδα ἀνδρῶν, συγκρατούντων διὰ τῆς ἀκινήτου ἰδιοκτησίας τὸν τὰ θεμέλια τῆς ἐπικρατείας. Ἡ ἀντίδρασις τότε εἶναι φυσική· διότι ἔχει καὶ ἡ οἰκονομικὴ ζωὴ, ὡς πᾶσα ἄλλη, τὰς ἡρεμίας καὶ τὰς ἐπαναστάσεις αὐτῆς. Ἐγένετο λοιπὸν οἰκονομικὴ ἐπανάστασις διὰ τῆς ἀνακαλύψεως, ὅτι εἶναι δυνατὸν εἰς τὴν ἐπακινήτον πίστιν νὰ τρέξῃ διὰ τῆς ταχύτητος τῶν λοιπῶν πιστωτικῶν ἀξιών καὶ μάλιστα μετὰ τῶν πρώτων.

Ὅλοκληροὶ σελίδες τῆς οἰκονομικῆς ἱστορίας πληροῦνται ἐντεῦθεν. Ἄλλ' ὁ σκοπὸς μου περιορίζεται εἰς τὴν μελέτην μιᾶς μόνης ὄψεως τοῦ προκειμένου θέματος, ἣτις εἶναι καὶ ἡ κυριώτερα, διότι θέλω ἐρευνῆσαι τὴν λειτουργίαν τοῦ ὄργανου, ὅπερ ἐχρησίμευσεν ὡς μοχλὸς Ἀρχιμήδεις εἰς ἀνέγερσιν τῆς ἐπακινήτου πίστεως. Ἐνοῶ τὸ ὑποθηκόγραφον (Pfand-Briefe, lettre de gage), τὸ ὁποῖον ἡ σύμβασις τῆς 12. Αὐγούστου 1864 ὠνόμασεν κτηματοῦγραφον ἢ κτηματικὴν ὁμολογίαν, ὅπως καὶ τὴν τράπεζαν κτηματικὴν, ὡς ἂν ἦσαν κτήματα μόνον τὰ ἀκίνητα καὶ ὡς ἂν ἡ τράπεζα ἢ τὰ ὁμολογία της ἀπετελοῦντο ἐξ αὐτῶν! Ἡ ἐπωνυμία αὕτη ὑπενοθεῖ τὸν χρόνον καθ' ὃν, ὡς λέγει ὁ Wolowski, ἀνέοι ἀλχημιστὰι ἐπίστευον, ὅτι ἀνεκάλυψαν εἶδος φιλοσοφικοῦ λίθου, μετασχηματίζοντος εἰς νόμισμα τεμάχια γαιῶν, ἀποσπώμενα ἐκ τῆς ἀκινήτου τῶν, ἵνα χρησιμεύσωσιν ὡς ὄργανα κυκλοφορίας.

Ἐὰν συνεκεντροῦντο ὅλοι οἱ τίτλοι τῶν ἐν τινὶ ἐπικρατείᾳ ἐνυποθήκων δανείων εἰς ἐνὸς ἀτόμου ἢ ἐταιρίας χεῖρας, θὰ ἀπετελεῖτο τόσον μεγάλη ποσότης πιστωτικῶν ἀξιών, ὥστε τὸ πρᾶγμα δὲν ἔπρεπε νὰ μείνῃ ἀπαρατήρητον, συγχρόνως θὰ ἐξεπλήττετο ἕκαστος περὶ τῆς

μεγάλῃ κοινωνικῆς ζημίας, ἣτις ἐκ τοῦ μέρους τούτου συμβαίνει, ἀμα ληφθῆ ὑπ' ὄψιν, ὅτι, ἐνῶ τὸ ἐπὶ γραμματίῳ δάνειον δὲν ὑπηρετεῖ μόνον τὸν πρῶτον λαβόντα καὶ πρῶτον δόντα τὰ χρήματα, ἀλλὰ καὶ τοὺς δευτέρους καὶ τοὺς τρίτους μέχρι τῶν τελευταίων, ἀπ' ἐναντίας ὁ τίτλος τοῦ ἐπὶ ὑποθήκῃ δανείου κρύπτεται ἐν τῷ χαρτοφυλακίῳ τοῦ δανειστοῦ. Ἐν μέσῳ τῆς μεγαλειτέρας ἀφθονίας, ὁ κάτοχος τοιούτων τίτλων μετὰ μεγάλης δυσκολίας ἠθέλην εὔρει ἀγοραστὰς τῶν ἐνυποθήκων ἀπαιτήσεων αὐτοῦ. Πάντοτε ὑποτίθεται ἔρευνα τις περὶ τοῦ ἀξιοχρέου τοῦ ὀφειλέτου καὶ περὶ τῆς ἀξίας τοῦ κτήματος, συνάντησις δὲ τῆς προσφορᾶς τοιούτων ἀπαιτήσεων μετὰ τῆς ζητήσεως, ὡς πρὸς τὰ ποσὰ, τὰς προθεσμίας, τοὺς τόκους καὶ τοὺς τόπους.

Ἄς ὑποθέσωμεν ὁμως, ὅτι οἱ τίτλοι τῶν ἐνυποθήκων τούτων δανείων χωνεύονται ἐν τῷ ἐργαστηρίῳ τῆς ἡμετέρας ἐταιρίας καὶ ὅτι ὁ νέος χάρτης, ὅστις ἐντεῦθεν θὰ παραχθῆ, κόπτεται εἰς ἰσάξια τεμάχια 100 π. χ. δραχμῶν. Ἐκαστος ἐννοεῖ, ὅτι ὁ ἀριθμὸς ἐκείνων, οἵτινες θὰ ζητήσωσι τὴν ἐκχώρησιν τῶν νέων τεμαχίων τῶν ἐνυποθήκων δανείων, θὰ αὐξήσῃ ἐπαισθητῶς, διότι πλείονες εἶναι οἱ δανείζοντες τὰς 100 δραχμὰς, ἢ οἱ δανείζοντες τὰς 20,000 καὶ εὐκολώτερον προσαρμόζεται εἰς τὴν κοινὴν χρῆσιν ὁ ἀριθμὸς 100, ἢ π. χ. ὁ ἀριθμὸς 8,359. Ἐὰν εἰς τὴν εὐκολίαν ταύτην προσθέσωμεν τὴν περίστασιν, ὅτι ἡ ἐξαργύρωσις τῶν νέων πιστωτικῶν τεμαχίων ἐνεργεῖται ὑπὸ τῆς ἐταιρίας διὰ πάσης ἀκριβείας καὶ τάξεως περὶ τὴν προθεσμίαν καὶ τὸν τόκον, καὶ ὅτι ἡ κοινὴ ἐμπιστοσύνη ἐκτείνει βαθμυδῶν τὴν κραταίαν αὐτῆς προστασίαν ἐπὶ τῆς νέας ἐπιχειρήσεως, ἰδοὺ μηχανὴ ἀξιοθαύμαστος, δι' ἧς ἡ ἐπὶ ὑποθήκῃ πίστις, ὡς τὸ αἷμα τῆς καρδίας, συγκεντροῦται, ἵνα διαδοθῆ ταχύτερον εἰς τὰ ἄκρα τοῦ κοινωνικοῦ σώματος.

Ἡ λειτουργία τότε τῶν νέων τούτων πιστωτικῶν ἀξιών, τὰς ὁποίας ὠνόμασα ἐκ τῆς οὐσίας αὐτῶν ὑποθηκόγραφα, λαμβάνει μείζονας διαστάσεις. Ὅσον ἡ ἐκπλήρωσις τῶν ὑποχρεώσεων τῆς ἐταιρίας καθίσταται ἀφιλονείκητος, τόσον τὰ ὑποθηκόγραφα της γίνονται εὐκίνητοτερα, ἀπαραλλάκτως ὅπως ἐπὶ τῶν ἐθνικῶν χρεῶν, τῶν ὁποίων αἱ ὁμολογίαι ἀγοράζονται καὶ πωλοῦνται ἀναλόγως τῆς ἐμπιστοσύνης, τὴν ὁποίαν ἐμπνέει ἡ Ἐπικράτεια. Τοιουτοτρόπως τὰ ὑποθηκόγραφα κυκλοφοροῦσιν ἀπὸ χεῖρός εἰς χεῖρα, ὅπως καὶ τὰ τραπεζικὰ γραμμάτια. Ἐὰν εἶναι πληρωτέα οὐχὶ ὡς ταῦτα ἐπὶ τῇ ἐμφανίσει, ἀλλ' ὑπὸ προθεσμίαν, ἔχουσιν ὁμως τὸ πλεονέκτημα, ὅτι ἀποφέρουσι τόκον μέχρι τῆς ἡμέρας τῆς ἐξαργυρώσεώς των. Τὰ λοιπὰ ἀνάγονται εἰς τὴν

εὐκολίαν τῆς μεταβιβάσεως αὐτῶν, διότι ἀληθῶς ἀδιάφορον εἶναι διὰ τὸν κομιστὴν τοῦ ὑποθηκογράφου, ἂν οὗτος λαμβάνει τὰ χρήματά του ἀμέσως ἀπὸ τὴν ἐκδοῦσαν αὐτὸ ἑταιρίαν ἢ ἀπὸ ἑκατὸν ἄλλα πρόσωπα, τὰ ὁποῖα τὸν πολιορκοῦσιν. Ἀφοῦ τὰ πάγια τῶν Κυβερνήσεων χρέη, τὰ ὁποῖα οὐδέποτε πληρόνεται, εὐρίσκουσιν ἀγοραστὰς διὰ τὴν τάξιν καὶ τὴν ἀκρίβειαν τοῦ τόκου, τὸν ὁποῖον δίδουσι, οὐδαμῶς παράδοξον ἂν τὰ ὑποθηκόγραφα, ἔχοντα περιπλέον τὴν βεβαιότητα τῆς ἐξοφλήσεώς των, συναγωνίζονται ἐν τῇ μεγάλῃ παλαίστρῃ τῆς πιστωτικῆς ἀγορᾶς.

Ἡ πρώτη τῶν ὑποθηκογράφων βᾶσις συνίσταται εἰς τὴν ἐκδοσὶν τοσοῦτων μόνων, ὅσα καλύπτονται ὑπὸ τῶν ἐν τῷ χαρτοφυλακίῳ τῆς ἑταιρίας εὐρισκομένων ὑποθηκικῶν ἀξιών. Πᾶσα περαιτέρω ἐκδοσις ἐξέρχεται τῶν ὀρίων τῆς ἐπακινήτου πίστεως καὶ ἀνοίγει βαθύτατον τραῦμα ἐπὶ τοῦ οἰκονομικοῦ τούτου θεσμοῦ. Τοιουτοτρόπως τὸ Γαλλικὸν *crédit foncier*, ὅπερ χάριν προστασίας ἔλαβεν τὸ δικαίωμα τοῦ ἀνταλλάσσειν τὰ ὑποθηκόγραφα του διὰ χρεωστικῶν ὁμολογιῶν τῶν δήμων, τῶν ἐπαρχιῶν καὶ τῶν δημοσίων καταστημάτων, ἀνευ τῆς ἀσφαλείας τῆς ὑποθήκης, εἶναι χεῖριστον παράδειγμα. — Εἰς βεβαιώσιν, ὅτι ἡ ἐν τῷ χαρτοφυλακίῳ τῆς ἑταιρίας ὑποθηκικὴ ἀξία ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν ἀξίαν τῶν ὑπ' αὐτῆς ἐκδοθέντων ὑποθηκογράφων, κόπτονται ταῦτα ἐκ στελέχους, ἀριθμοῦνται, σφραγίζονται καὶ ὑπογράφονται, ὅπως καὶ τὰ τραπεζικὰ γραμμᾶτια, διὰ τῶν ἐγγυήσεων, δηλαδὴ, διαφόρων δημοσίων καὶ ἑταιρικῶν προσώπων. Περιττὸν νὰ σημειωθῇ ἰδιαιτέρως, ὅτι πᾶσα ἡ πρόνοια αὕτη ἐκμηδενίζεται, ἅμα ὑποτεθῆ, ὅτι τὸ πνεῦμα τῆς ἐπιχειρήσεως δὲν φωτίζει τὰς ἐργασίας τῆς ἑταιρίας. Τότε ἡ ἀνικανότης ἢ ἡ κακὴ πίστις ὑπερπληροῦσι τὸ χαρτοφυλάκιον τῆς ἑταιρίας δι' ὑποθηκικῶν ἀξιών, αἵτινες ἔχουσι τοιοῦτον λόγον πρὸς τὰ ὑποθηκόγραφα, ὡς ἡ εὐτελής ὕλη πρὸς τὰ κίβδηλα νομίσματα.

Ἡ δευτέρα τῶν ὑποθηκογράφων βᾶσις συνίσταται εἰς τὴν μέθοδον τῆς πληρωμῆς τοῦ τόκου καὶ τοῦ κεφαλαίου αὐτῶν. Ἐπειδὴ ἡ ἑταιρία τῆς ἐπακινήτου πίστεως μεσολαβεῖ μεταξὺ τῶν ὀφειλετῶν καὶ τῶν πιστωτῶν αὐτῆς, ἀναπόφευκτον ἀποβαίνει, ἵνα εἰς ἰκανὸν διάστημα χρόνου πρὸ τῆς ἡμέρας τῆς πληρωμῆς τῶν δανειστῶν τῆς συγκεντρώσῃ αὕτη ἐκάστοτε τὰς κανονισμένας τῶν ὀφειλετῶν τῆς καταβολάς. Ἴδού ἐκ τινῶν στοιχείων πρέπει νὰ συνίστανται αὗται. α) Τόκος, τοῦ ὁποῦ τὸ ποσὸν κατ' ἀνώτατον ὄριον, ἢ μὲν παρ' ἡμῶν σύμβασις τῆς 12 Ἀυγούστου 1864 ὄρισεν εἰς 8 τοῖς $\frac{1}{100}$, τουτέστι ὑπὸ τὸν ἀπὸ συνηθείας

νόμιμον τόκον (12 τοῖς $\frac{1}{100}$), ἐν Γαλλίᾳ δὲ τὸ διάταγμα τῆς 6 Ἰουλίου 1852 ἔταξε μέχρις αὐτοῦ τοῦ νομίμου τόκου (5 τοῖς $\frac{1}{100}$), ἐν Πρωσίᾳ δὲ κατὰ τὸ 1835 ἀπὸ 4 εἰς 3 $\frac{1}{2}$ τοῖς $\frac{1}{100}$ κατεβιβάσθη. β) Χρεωλύσιον, τοῦ ὁποῦ τὸ ποσὸν κανονίζεται ἀναλόγως τοῦ χρόνου, δι' ὃν συνομολογεῖται τὸ πρὸς τὸν ὀφειλέτην τῆς ἑταιρίας δάνειον. Ὅσον μείζων ὁ χρόνος τόσο ἐλασσον τὸ χρεωλύσιον. Τοιουτοτρόπως ὑπελογίσθη ἐν τῇ *Caisse Hypothécaire* τοῦ Βελγίου, ὅτι χρέος 100 φρ. ἀποφέρειν τόκον 4 τοῖς $\frac{1}{100}$ καὶ βεβαρυμένον δι' ἐξόδων διαχειρίσεως 1 τοῖς $\frac{1}{100}$, δύναται χρεωλυτικῶς νὰ ἀποσβεσθῇ διὰ καταβολῆς ἐνιαυσίας εἰς 5 μὲν ἔτη, 23 φρ. 47 ἑκατ.-εἰς 10 δὲ ἔτη, 13 φρ. 33 ἑκατ.-εἰς 15 δὲ ἔτη, 10 φρ.-εἰς 20 δὲ ἔτη, 8 φρ. 36 ἑκατ.-εἰς 30 δὲ ἔτη, 6 φρ. 79 ἑκατ.-εἰς 40 δὲ ἔτη, 6 φρ. 6 ἑκατ.-εἰς 50 δὲ ἔτη, 5 φρ. 66 ἑκατ. γ) Ποσοστὸν διὰ τὰς ἐν γένει δαπάναις τῆς διοικήσεως τῆς ἑταιρίας, τὸ ὁποῖον κατ' ἀνώτατον ὄρον π. χ. ἐν τῇ *Wurtembergischer Kreditverein* ὀρίζεται εἰς $\frac{1}{4}$ τοῖς $\frac{1}{100}$.

Ἡ ὑπηρεσία τῶν τόκων τῶν ὑποθηκογράφων ἐκτελεῖται διὰ τῆς καθ' ἑξαμηνίαν πληρωμῆς αὐτῶν καὶ τῆς ἐντεῦθεν ἀποσπάσεως ἐκ τοῦ σώματος τοῦ ὑποθηκογράφου τοῦ προσήκοντος τοκομεριδίου. Ἐπὶ δὲ τῆς ὑπηρεσίας τοῦ κεφαλαίου αὐτῶν, ὅσον μείζων ἢ ὑπὸ τῶν ὀφειλετῶν τῆς ἑταιρίας καταβαλλομένη ποσότης χρεωλυσιῶν, τόσο μείζων ἢ ποσότης τῶν δι' αὐτῆς ἐξοφλουμένων ὑποθηκογράφων. Οἱ ἀριθμοὶ τούτων τίθενται εἰς κληρωτίδα καὶ καθ' ἑξαμηνίαν ἐξάγεται πρὸς ἐξόφλησιν ποσότης ἀνάλογος πρὸς τὸ ἐν τῷ ταμείῳ τῆς ἑταιρίας ὑπάρχον χρεωλυτικὸν ἄθροισμα. Μετὰ πᾶσαν κλήρωσιν οἱ εὐτυχεῖς ἀριθμοὶ δημοσιεύονται καὶ τὰ ὁποῖα ἀφορῶσι ὑποθηκόγραφα, ἐξοφλούμενα εὐθὺς μετ' ὀλίγον, καταστρέφονται ὑπὸ διαφόρους ἐγγυήσεις. Περιττὸν νὰ σημειωθῇ, ὅτι, ἀνεξαρτήτως τῆς ἀξίας εἰς ἣν κυκλοφοροῦσιν ἐν τῇ πιστωτικῇ ἀγορᾷ τὰ ὑποθηκόγραφα, ἐξοφλοῦνται ὑπὸ τῆς ἑταιρίας εἰς τὴν ἐν αὐτοῖς ἀναφερομένην χρηματικὴν ἀξίαν.

Ἐκτὸς τοῦ τρόπου τούτου τῆς ἐξοφλήσεως τῶν ὑποθηκογράφων, ὑπάρχει καὶ ἕτερος εἰς τὴν διάθεσιν τῶν ὀφειλετῶν τῆς ἑταιρίας διότι δύνανται οὗτοι νὰ προεξοφλῶσι τὰ χρέη των, καταβάλλοντες τὴν ἀξίαν αὐτῶν εἰς ὑποθηκόγραφα. Ἀγοράζουσι λοιπὸν ἐκ τῆς πιστωτικῆς ἀγορᾶς ὅσα ἀναλογοῦσι πρὸς τὴν χρεῖαν των ὑποθηκόγραφα, μεταβάλλονται οὕτω εἰς δανειστὰς τῆς ἑταιρίας καὶ συμπληροῦσι τὰς ἀπαιτήσεις των πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις ταύτης. Ἐπρεπε τὰ διὰ τοῦ τρόπου τούτου ἐπιστρέφοντα εἰς τὴν ἑταιρίαν ὑποθηκόγραφα νὰ ἐκμηδενίζωνται, ἢ πως καὶ τὰ διὰ τοῦ ἄλλου τρόπου τῆς κληρώσεως, ἐὰν κατ'

οὐσίαν οὐδαμῶς διαφέρει ἢ ἐξόφλησις τοῖς μετρητοῖς τῆς ἐξοφλήσεως διὰ συμφηφισμοῦ. Ἐν τῇ πρακτικῇ, ἐν τούτοις, διδάσκονται ἄλλαι ἀρχαί. Χάριν οικονομίας χάρτου, μετὰ προηγουμένην σφράγισιν, θεώρησιν καὶ ἐγγραφὴν, τὰ συμφηφισθέντα ὑποθηκόγραφα ρίπτονται ἐκ νέου εἰς τὴν κυκλοφορίαν. Πρὸς τὴν ἀνωμαλίαν ταύτην ἰδιαιτέρας σημειώσεως εἶναι ἀξία καὶ ἡ ἑτέρα ἀρχή, ὅτι τὰ οὕτω πᾶς ἐν ταῖς χερσὶ τῆς ἐταιρίας ἐπιστρέφοντα ὑποθηκόγραφα πρέπει νὰ λαμβάνωσι μέρος εἰς τὰς κληρώσεις. Ἐκ πλάσματος λοιπὸν ἡ ἐταιρία εἶναι δανειστής ἑαυτῆς, ὅστις πρέπει νὰ δοκιμάσῃ τὴν τύχην τῆς κληρωτίδος.

Ἡ ἐν ἐκάστῳ ὑποθηκογράφῳ χρηματικὴ ἀξία πρέπει πάντοτε νὰ ἀναλογηθῆ ἑκ τῆς οικονομικῆς δυνάμει τῆς ἀγορᾶς. Οὔτε πολὺ μεγάλῃ ποσότητι, οὔτε πολὺ μικρᾷ, εἶναι ὁ πρῶτος κανὼν. Τοιούτοτρόπως ἐν Σαξωνίᾳ τὰ μικρότερα ἀντὶ δρ. 104 καὶ τὰ μείζονα ἀντὶ δρ. 2,081 περίπου. Ἐκδίδονται δὲ ἢ ὀνομαστικᾷ ἢ ἀνώνυμα. Τὰ πρῶτα μεταβιβάζονται εἴτε δι' ὀπισθογραφῆσεως (ἥτις, ἐκτὸς ἐναντίας συμφωνίας, δὲν καθιστᾷ ὑπεύθυνον τὸν ὀπισθογράφον, καθόσον πρόκειται περὶ ἀπλῆς ἐκχωρήσεως, ἐπὶ τῆς ὁποίας τὸ οὐσιώδες εἶναι ἡ ὑπαρξίς τῆς ἀπαιτήσεως), εἴτε δι' ἀλλαγῆς αὐτῶν ἐν τοῖς βιβλίοις τῆς ἐταιρίας ἀπὸ τοῦ ὀνόματος τοῦ δότου εἰς ὄνομα τοῦ λήπτου. Ὡς πρὸς τὰ ἀνώνυμα ὑποθηκόγραφα ἀνωφελῆς ἢ παρατήρησις, ὅτι προσαρμόζονται πλείονον εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς προοδευούσης καὶ ζωνταῆς κυκλοφορίας. Ἐν γένει τὰ ὑποθηκόγραφα δύνανται νὰ ᾖναι μόνον τοκοφόρα ἢ συγχρόνως ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν τῆς καλῆς τύχης τῶν λαχνῶν καὶ τῆς συμφωνίας τῶν ἀμοιβῶν. Ἐννοεῖται, ὅτι ἐν ταῖς δυσὶ τελευταῖαις περιπτώσεσιν ὁ τόκος, τὸν ὁποῖον προσφέρει ἡ ἐταιρία ἐν τοῖς ὑποθηκογράφοις αὐτῆς, εἶναι μικρότερος, διότι οἱ δανεισταὶ ἐλκύνονται ἐκ τῆς ἐλπίδος μεγάλου κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον λαχνοῦ καὶ ἐκ τῆς βεβαιότητος τῆς ὑποσχεθείσης ἀμοιβῆς. Ὄταν τὰ κληρούμενα ὑποθηκόγραφα ἐξοφλῶνται εἰς τιμὴν 10 π. χ. τοῖς $\frac{1}{10}$ ἀνωτέραν τῆς ὀνομαστικῆς, πρόκειται περὶ ἀμοιβῆς. Ὄταν ἡ ἐταιρία προσδιορίζῃ εἰδικὸν ποσὸν εἰς διανομὴν μεταξὺ τῶν πρώτων κληρουμένων ὑποθηκογράφων, πρόκειται περὶ λαχνοῦ, ὅστις, ἵνα κινήσῃ τὴν πρὸς τὰ τυχερὰ χορδὴν τῆς ἀνθρωπίνης καρδίας, προκηρύσσεται πολλάκις ἐν τῇ χρηματιστικῇ εἰς δεκάδας καὶ ἑκατοντάδας χιλιάδων. Ὅσον ἀφορᾷ τὸ Γαλλικὸν *crédit foncier*, ἔχει προσδιορισμένας 800,000 φρ. κατ' ἔτος διὰ τὴν ὑπηρεσίαν τῶν λαχνῶν, ὁ εὐτυχέστερος τῶν ὁποίων λαμβάνει 100,000.

Εἰς ὑποστήριξιν τῆς ὑπολήψεως τοῦ ὑποθηκογράφου σχηματίζεται παρὰ τὸν κύριον μηχανισμόν τῆς ἐπακινήτου πίστεως ἰδιαιτέρον κε-

φάλαιον ἐξ ἀτόκων ἢ μικροτόκων παρακαταθηκῶν, τὰς ὁποίας ἐλκύνει ἢ ὀλη τοῦ καταστήματος ἀξία. Ἐκ τοῦ κεφαλαίου τούτου δίδονται δάνεια ἐπὶ ἐνεχυριάσει ὑποθηκογράφων εἰς προθεσμίας μικρὰς, τὰς ὁποίας ἡ πείρα ἀναλογεῖ πρὸς τὴν κίνησιν τῶν εἰσερχομένων καὶ ἐξερχομένων παρακαταθηκῶν. Ὅσον μείζων ὁ ἀριθμὸς τῶν δανείων τούτων, τόσον δυσκολωτέρα ἡ κυκλοφορία τῶν ὑποθηκογράφων, διότι, ἀνεπτυγμένη καὶ ἀκμαία οὔσα αὕτη, ὀδηγεῖ τὸ ὑποθηκόγραφον εἰς ἀσφαλεστέραν καὶ συγχρόνως ἐπικερδεστέραν τοποθέτησιν τῆς ἐπὶ ἐνεχυριάσει. — Ἰδιαιτέρας μνείας δεῖται ἡ Κυβερνητικὴ ἐκ τῆς ἐπόψεως ταύτης βοήθεια, διότι δύναται νὰ ὀρισθῇ ἢ εἰς ὑποθηκόγραφα τοποθέτησις δεδομένων κεφαλαίων φύσεως δημοσίου συμφέροντος, ὡς π. χ. τοῦ κράτους, τῶν δήμων, τῶν ἀγαθοεργῶν καταστημάτων, τῶν ἀνηλίκων. — Ἐν τούτοις ἡ καλλιτέρα ὑποστήριξις ὀφείλεται εἰς τὴν ἐν τῷ χαρτοφυλακίῳ τῆς ἐταιρίας ἀξίαν τῶν ὑποθηκικῶν δανείων, ἥτις ἀποτελεῖ τὴν πραγματικὴν ἀσφάλειαν τῶν κομιστῶν τῶν ὑποθηκογράφων καὶ εἶναι ἡ μόνη ἀγκυρα τῆς σωτηρίας τῶν συμφερόντων αὐτῶν διὰ τὴν περίπτωσιν τοῦ ἀναξιοχρέου τῆς ἐταιρίας. Πρέπει ἡ ἀσφάλεια αὕτη νὰ εἶναι πάντοτε εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ κοινοῦ, ἀλλ' ἐν καταστάσει ἀδρανείας διότι χρησιμεύει ὡς ἡ ἰλύς, ἢ εἰς τὸν πυθμῆνα δοχείου ἀπεσταλαγμένου βευστοῦ. Ὅσον τοῦτο συνταράσσεται, τόσο ἡ διαύγεια θολοῦται.

Ἀφοῦ ἤδη ἐν τοῖς κυριωτέροις ἡ φύσις τοῦ ὑποθηκογράφου ἀπεδείχθη, ἴδωμεν ὁποία ἡ χρῆσις αὐτοῦ πρὸς ἐκείνους, δι' οὓς ἐπενοήθη. Κατὰ πρῶτον ἡ ἐταιρία ἀρχίζει διὰ τοῦ μετοχικοῦ αὐτῆς κεφαλαίου, δανείζει, τούτεστι, διὰ μετρητῶν καὶ εἰσάγει ἐν τῷ χαρτοφυλακίῳ τῆς τίτλους ἐνυποθήκων δανείων. Ἀμέσως τότε ἐκδίδει τόσης ἀξίας ὑποθηκόγραφα, ὅσην ἔχει εἰς ἐνυπόθηκα δάνεια. Ὄταν προσέρχωνται νέοι ὀφειλέται, τὰ διαθέσιμα κεφάλαια αὐτῆς συνίστανται ἐκ τοῦ ἀπομένοντος μετοχικοῦ αὐτῆς κεφαλαίου καὶ ἐκ τῶν ἐκδοθέντων ὑποθηκογράφων. Μέρος εἰς χρήματα, μέρος εἰς ὑποθηκόγραφα, ἀρχεται ἡ εἰσαγωγή τῶν τελευταίων εἰς τὴν δανειστικὴν μηχανήν. Τέλος ἡ ἐταιρία δὲν δανείζει πλέον εἰμὴ δι' ὑποθηκογράφων, εἰς τὴν τιμὴν, ἣν ταῦτα κέκτηνται ἐν τῇ πιστωτικῇ ἀγορᾷ. Ἐὰν ἡ τιμὴ αὕτη εἶναι ὑπὲρ τὸ ἄρτιον, οὐδεμίαν ζημίαν διὰ τὸν ὀφειλέτην, διότι καὶ οὗτος ὑπὲρ τὸ ἄρτιον θέλει δαπανήσῃ αὐτὰ ἐν ταῖς συναλλαγαῖς του. Ἐὰν ἡ τιμὴ ὑπὸ τὸ ἄρτιον ἐκ πρώτης ὄψεως ὁ ὀφειλέτης ζημιούται, 1) διότι, λαμβάνων τὸ ἑκατοντάδραχμον π. χ. ὑποθηκόγραφον ἀντὶ 90 δραχμῶν, θέλει ἐξοφλήσῃ αὐτὸ εἰς τὴν ὀνομαστικὴν του ἀξίαν, ἥτοι εἰς δρ.

100, 2) διότι πληρόνων τόκον π. χ. 8 τοῖς % ἐπὶ τῆς ὀνομαστικῆς τοῦ ὑποθηκογράφου ἀξίας, πληρόνει κατ' ἀκρίβειαν $8 \frac{4}{100}$ τοῖς % ἐπὶ τῆς πραγματικῆς. Ἐντούτοις ὁ ὀφειλέτης τῆς ἐπακινήτου πίστεως διατελεῖ εἰς τὸν αὐτὸν μετὰ τοῦ ἔθνους λόγον. Πῶς καὶ τοῦτο, δι' ὅλης αὐτοῦ τῆς συλλήβδην πίστεως, δὲν δανείζεται πάντοτε ὑπὸ τὸ ἄρτιον καὶ δὲν πληρόνει οὕτως ἀνώτερον τόκον ἐπὶ τοῦ πράγματι εἰσερχομένου ἐν τῷ ταμείῳ του χρηματικοῦ ποσοῦ; Πῶς εἶναι δυνατόν, ἐὰν ἡ χρῆσις τῶν κεφαλαίων ἐν γένει πωλεῖται εἰς ὑπερτίμησιν (=τόκος ἀνώτερος), ἢ ἀκίνητος ἰδιοκτησία νὰ ἀπαλλαχθῇ τῶν συνεπειῶν τοῦ καθολικοῦ νόμου τῆς ζήτησεως καὶ τῆς προσφορᾶς; Ἐπειτα διὰ τοῦ δικαιώματος τῆς προεξοφλήσεως, τὸ ὅποιον κέκτηται ὁ ὀφειλέτης δύναται οὕτως, ἀγοράζων ἐκ τῆς πιστωτικῆς ἀγυρᾶς ὑποθηκόγραφα εἰς τὴν αὐτὴν καὶ μικροτέραν τυχὸν τιμὴν, νὰ καταβάλλῃ δι' αὐτῶν τὸ χρέος του, δυνάμενος οὕτω νὰ ἀπαλλαχθῇ εὐθιγότερον καθὼς καὶ νὰ ὠφεληθῇ ἐν τῇ περιπτώσει, καθ' ἣν τὰ ὑποθηκόγραφα, δι' ὧν ἐδανείσθη ὑπὸ τῆς ἐταιρίας, ὑπερβῶσι τὴν τιμὴν, εἰς ἣν τῷ ὑπελογίσθησαν.

Τὸ μέγα κατόρθωμα τῆς ἐπακινήτου πίστεως εἶναι ἀκριβῶς τοῦτο· ὅτι ἔθεσεν ἀναλόγως εἰς ἴσην σχεδὸν μαῖραν τὴν μικροτέραν τῆς γῆς ἰδιοκτησίαν πρὸς τοὺς μεγάλους ὄγκους τῆς κυκλοφορούσης πίστεως, τῶν ἐθνῶν ἢ τοῦ καὶ τῶν μεγάλων ἐταιριῶν.

ΧΡΟΝΙΚΑ.

Οἰκονομικά τινα φαινόμενα πρώτης τάξεως ἐβεβαίωσαν τελευταῖον τὴν νέαν φάσιν, εἰς ἣν ἡ Ἀνατολὴ εἰσέρχεται. Δὲν εἶναι ἀδιάφορος εἰς τὸν προσεκτικὸν παρατηρητὴν ἢ μετὰ τὴν Κωνσταντινουπόλεως καὶ Ἀθηνῶν ὁσημέραι ἀναπτυσσομένη πιστωτικὴ κοινωνία. Γνωστὴ δὲ εἶναι ἡ στενὴ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα μετὰ τὴν Ἀθηνῶν καὶ Βυζαντίου οἰκονομικὴ ἔνωσις. Ἡ δύναμις λοιπὸν τῶν πραγμάτων εἶναι μείζων τῆς τῶν προσώπων.

— Διαφέρει τὸ ζήτημα τῆς ἐπιτυχίας τῶν νέων συνεταρισμῶν, οἵτινες, ἀκριβῶς εἰπεῖν, δὲν ἐξῆλθον ἔτι ἐκ τῶν χειρῶν τῆς μάλας. Ἀπαιτεῖται πάντοτε χρόνος τις εἰς ἀνάπτυξιν ὄλων τῶν ὀργανισμῶν, ἐπομένως καὶ τῶν ἐταιρικῶν. Οὐδὲ εἶναι προνόμιον τῶν ζωϊκῶν μό-

νον καὶ τοῦ ἀνθρώπου ἰδιαιτέρως, ἢ ἀνατροφή τῶν πρώτων ἐτῶν. Ἡ διαφορὰ εἶναι ὅτι, ἐκτὸς τῶν ἐταιρικῶν διοικήσεων, ἐξασκεῖ μεγάλην ἐπὶ τοῦ προκειμένου παιδαγωγικὴν δύναμιν τὸ δημόσιον πνεῦμα. Ἐἶναι τοῦτο σοβαρὸν, ἀρμονικῶς μετὰ τὴν συντηρήσεως καὶ προόδου διαμεμοιρασμένον; Ἡ ἀνατροφή τῶν νέων φυτῶν προβαίνει κατ' εὐχὴν. Δὲν εἶναι κίνδυνος νὰ μεταβληθῶσι ταῦτα εἰς ἀκάνθας, ὅπως τυφλώσῃσι τὸν κόσμον. Ἐἶναι τὸ δημόσιον πνεῦμα εἶναι ὀπισθοδρομικὸν ἢ γευρικῶς συγκεκλιμένον; Πρὶν τὸ ρίψωσιν ἄλλοι, ἔπεσεν ἤδη ἀφ' ἑαυτοῦ εἰς τὸν λήθαργον ἢ τὸν κρημνόν. — Ἐἶναι προσόντα τινὰ, τῶν ὁποίων ἢ καλλιέργεια ἐγκείται εἰς τὴν φύσιν τῶν μεγάλων τοῦ λαοῦ ἀριθμῶν. Δύναται νὰ ἴσταται ἀνθρώπος τις ἐπὶ τοῦ Λυκαβήτου καὶ νὰ φωνάζῃ « Ἀθηναῖοι μὴ ἀγοράζετε γέας μετοχᾶς », καὶ ἕτερος ἐπὶ τοῦ Ἰμμητοῦ, φωνάζων τὸ ἐναντίον. Οἱ Ἀθηναῖοι θὰ ἀκολουθήσωσι τὴν φωνὴν τοῦ δημοσίου πνεύματος, τὸ ὅποιον σχηματίζεται, καθὼς ὁ ἠλεκτρισμὸς, δηλαδὴ ἐξ ὄλων καὶ δι' ὄλων.

— Ὁ Economist δίδει τὰς ἐπομένους συμβουλὰς, ὅσον ἀφορᾷ τὰ νέα δάνεια καὶ τὰς νέας ἐταιρίας. Ἐπὶ τῶν πρώτων, — μὴ ἀπόβλεπε εἰς τὸ ἀντικείμενον ἢ τὸν σκοπὸν τοῦ δανείου, ἀλλ' εἰς τὰς προσόδους καὶ τὴν ὑπόληψιν τῆς δανειζομένης Ἐπικρατείας. — Δάνειζε μᾶλλον κυβερνήσεις ἀνεγνωρισμένας καὶ καλῶς γνωστὰς ἐν τῇ ἀγορᾷ, ἢ εἰς ἀγνώστους, ὅσας δὴποτε καὶ ἂν παρέχωσιν ὑποσχέσεις. — Ἴνα δανείσῃς ἐν τῇ τελευταίᾳ περιπτώσει, πρέπει νὰ ἔχῃς εἰδικὰς γνώσεις ἐπὶ τῆς ὀφειλέτιδος Ἐπικρατείας. — Προτίμα ἔθνη ὁμογενῆ καὶ συγκεντρωμένα, ἐθνῶν συγκροτουμένων ἐκ πολλῶν ἐθνικοτήτων ἢ ὑπὲρ πολὺ ἀποκεντρωμένων. — Ἐσο ὑποπτος πρὸς κυβερνήσεις μὴ ἀντιπροσωπεύουσας ἔθνος μόνιμον. — Μὴ ἀναμιγνύεσαι εἰς δάνειον, δι' ὃ δίδονται ἀσφάλεια. Λί ἀσφάλεια εἶναι παγίδες· ἐπειδὴ συνίστανται εἰς μέρος τῶν εἰσοδημάτων τῆς δανειζομένης Ἐπικρατείας, ὅταν αὕτη ἔχει ἀνάγκην τούτων δι' ἄλλην χρῆσιν μᾶλλον ἢ διὰ τὴν πληρωμὴν τῶν τόκων, ἀδιαφορεῖ διὰ τὴν παράβασιν τῆς ὑποσχέσεώς της. — Ἀπόφευγε τὰ δάνεια πρὸς ἔθνη, ἔχοντα τὴν συνήθειαν τοῦ δανείζεσθαι, διότι συνήθως πληρώνουσι τοὺς τόκους τῶν ἀρχαίων δανείων διὰ τῆς συνομολογήσεως νέων.

Ἐπὶ δὲ τῶν ἐταιριῶν, — ἐνθυμᾶ, ὅτι ὁ λαμβάνων μετοχὰς καθίσταται συνέταιρος. Ἐπομένως, πρὶν ἢ λάβῃς τοιαύτας, σπούδασον τὴν ἐπιχειρησιν καὶ τὸ προσωπικόν, τὸ ὅποιον θὰ διευθύνῃ αὐτήν, ὡς ἂν ἐπρόκειτο νὰ εἰσέλθῃς ἐντὸς ὁμορρυθμοῦ ἐταιρίας. — Φεῦγε διὰ παντὸς τὰς ἐπιχειρήσεις ἐκείνας, αἵτινες δὲν στηρίζονται ἐπὶ μετοχῶν, ἀλλὰ πε-

ριστρέφονται κυρίως ἐπὶ δανειστικῶν ὁμολογιῶν. — Ἔσο ὑποπτος πρὸς προγράμματα, ἐν οἷς λάμπουσι ὀνοματοδελεάσματα (ὀνόματα ἀνθρώπων κοινωνικῆς τινος περιωπῆς, μὴ ἀσχολουμένων συνήθως εἰς ἐπιχειρήσεις καὶ δανειζόντων ἢ ἐκμισθούντων τὰ ἑαυτῶν ὀνόματα). — Θεώρει ὡς ἰδιαιτέρως ἐπικινδύνους τὰς νέας ἑταιρίας, τὰς ὀργανιζομένας πρὸς ἐξακολούθησιν παλαιᾶς ἰδιωτικῆς ἐπιχειρήσεως. Δυνατὸν μὲν γὰρ ὑπάρχωσι λόγοι, ὥστε γὰρ ἀποταθῆ αὕτη εἰς τὴν βοήθειαν τῶν μετοχῶν, ἀλλ' ἵνα λάβῃς μέρος εἰς τοιαύτην ὑπόθεσιν, πρέπει γὰρ ἦσαι ἐν τελείᾳ ἐπιγνώσει. — Μὴ ἀναμιγνύεσαι λοιπὸν διὰ κλειστῶν ὀφθαλμῶν. Πρέπει δὲ γὰρ τοὺς ἀνοίγῃς δις, ὅταν πρόκειται περὶ πιστωτικῶν καταστημάτων.

— Δὲν εἶναι ἀχρηστος εἰς τὴν οἰκονομικὴν ἱστορίαν τῶν ἐθνῶν ἡ ἔρευνα τῶν κυβερνητικῶν μυστηρίων ἐπὶ τῆς διαχειρίσεως τοῦ δημοσίου θησαυροῦ. Ὁ ὀπλισμὸς τῶν ἐθνῶν εἶναι τὸ μᾶλλον ὑποπτον μέρος. Τοιοῦτοτρόπως ὁ συνταγματάρχης Lionard ἐδημοσίευσε τελευταῖον πληροφορίας ἀξιοσημειώτους ὑπὸ τὴν ἔκδοσιν τῆς προμηθείας, τίς οἶδε διὰ πόσα μικρὰ κράτη! Ἀκατὰ τὸ 1863 ἤμην διοικητῆς τοῦ ἐν Vincennes πυροβολικοῦ· αἱ ἀποθήκαι ἔβριθον ὀπλων, δυναμένων εὐκόλως γὰρ ἀνανεωθῶσιν. Ἐν τούτοις οἱ ἐπιχειρηματῆαι συνεννοήθησαν μετὰ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Στρατιωτικῶν, ὅστις ἀνευ δημοσίου συναγωνισμοῦ τοῖς παρέδωκε 100,000 ὄπλα πρὸς φρ. 4 $\frac{1}{2}$. Ἀλλ' ἐγένετο γνωστὸν, ὅτι ὑπῆρχον καὶ ἄλλα ὄπλα, ὃ δὲ βασιλεὺς τῆς Ἰταλίας εἶχεν ἀνάγκην τοιούτων εἰς ἀναδιοργάνωσιν τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ. Μαρκεσίος τις λοιπὸν Β. συνεφώνησεν, ἵνα τῷ παραδώσῃ 40,000 ὄπλα πρὸς 60 φράγκα. Θέλων ὁμοίως ὁ εὐγενὴς οὗτος μόνον τὰ χρήματα καὶ μὴ δυνάμενος γὰρ ἐνεργῆσαι τὴν παράδοσιν τῶν ὀπλων, μεταβίβασε τὴν ἐπιχείρησιν πρὸς τὸν Κόμητα Ρ. ἀντὶ ὀφελείας 800,000 φράγκων, ὅστις καὶ αὐτὸς ἀντὶ ὀφελείας ἑτέρας 500,000 φραγ. τὴν μεταβίβασε πρὸς τὸν Μ., ὅστις, πληρώσας οὕτω 1,300,000 φραγ. διὰ τὴν παραχώρησιν καὶ δαπανήσας διὰ τὴν ἀγορὰν μὲν τῶν 40,000 ὀπλων (πρὸς φρ. 4 $\frac{1}{2}$) 180,000 φρ. διὰ τὴν τροποποίησιν δὲ αὐτῶν (πρὸς φρ. 11) 440,000 φρ., ἀπῆλαυσε καὶ αὐτὸς καθαρὸν κέρδος 480,000 φρ. — Ἀλλοίμονον! Οἱ εὐγενεῖς τῶν Αὐλῶν προμηθευταὶ δὲν φοβοῦνται τοὺς ὄφεις τοῦ Dante, τοὺς δάκνοντας τὸ στόμα τῶν κλεπτόντων τὰ δημόσια . . .